

fórum života

XVIII. ročník medzinárodnej konferencie

VYBER SI ŽIVOT

MEDZINÁRODNÁ
KONFERENCIA

18. – 19. marca 2016

Násilie a ľudská dôstojnosť

- Ľudská dôstojnosť Bohom chcená
 - Psychoanalýza násilia, prevencia
 - Právna ochrana, judikatúra ESLP
 - Ochrana v medzinárodnom pro-life hnutí
 - Násilie a solidarita
-

Rajecké Teplice

Program konferencie:

Piatok 18. marca 2016

16:00 Otvorenie

- Ochrana ľudskej dôstojnosti v poslaní medzinárodnej pro-life organizácie (Shenan J. Boquet, USA, prezident Human Life International)
- Ľudská dôstojnosť Bohom chcená (Milan Lach, predseda Subkomisie KBS pre bioetiku, pomocný biskup Prešovskej archieparchie)
- Prevencia násilia ako účinný nástroj ochrany ľudskej dôstojnosti (Anna Záborská)

19:00 Slávnostný koncert s odovzdávaním Ceny Antona Neuwirtha za ochranu života

Sobota 19. marca 2015

08:30 Začiatok

- Psychoanalýza násilia (Michal Patarák, psychiater)
- Násilie medzi blízkymi osobami (Anna Verešová, riaditeľka Áno pre život, n.o.)
- Práva a ochrana obetí násilia a kriminality (Janka Šípošová, zakladateľka organizácie Pomoc obetiam násilia)
- Väzenie – ovocie násilia páchaného na ľudskej dôstojnosti (Emil Turiak, väzenský kaplán)
- Ochrana biologickej rodiny z pohľadu judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (Marica Pirošíková, zástupkyňa SR pred ESLP)

Panelová diskusia

- Násilie vo svete a solidarita Slovákov (Maroš Čaučík, Dobrá novina)
- Tropic Team (Vysoká škola sv. Alžbety)

Konferencia je jednou z nosných sprievodných akcií Dňa počatého dieťaťa

Ochrana ľudskej dôstojnosti v poslaní medzinárodnej pro-life organizácie

Shenan J. Boquet, USA, prezident Human Life International

I am going to stress the importance of every one being actively engaged in *loving life, respecting life, protecting life, and serving life*.

“The present Encyclical, the fruit of the cooperation of the Episcopate of every country of the world, is therefore meant to be a precise and vigorous reaffirmation of the value of human life and its inviolability, and at the same time a pressing appeal addressed to each and every person, in the name of God: respect, protect, love and serve life, every human life! Only in this direction will you find justice, development, true freedom, peace and happiness!” (*Evangelium vitae*, 5)

In order to build a Culture of Life, we must form consciences.

“The first and fundamental step towards this cultural transformation consists in forming consciences with regard to the incomparable and inviolable worth of every human life. It is of the greatest importance to re-establish the essential connection between life and freedom. These are inseparable goods: where one is violated, the other also ends up being violated. There is no true freedom where life is not welcomed and loved; and there is no fullness of life except in freedom.” (*Evangelium vitae*, 96)

“No less critical in the formation of conscience is the recovery of the necessary link between freedom and truth. As I have frequently stated, when freedom is detached from objective truth it becomes impossible to establish personal rights on a firm rational basis; and the ground is laid for society to be at the mercy of the unrestrained will of individuals or the oppressive totalitarianism of public authority.” (*Evangelium vitae*, 96)

There is a distinctive battle between two cultures: Culture of Life and Culture of Death. We must consider that in many parts of the world and among many peoples, there is a rejection of the beauty and goodness of Life. Life as God gives it, is absolute. Every life as noted by Saint

John Paul II is inviolable – every person has an inalienable right to life. No person, law, government, or culture can compromise this right. If every life is not protected, then no one is safe from the possibility of being exploited - no life is safe. When a culture, a society, ignores this inviolable right and abandons its duty and obligation to *love, respect, protect, and serve* every life, it undermines freedom. There can be no freedom when life is violated. We have to re-teach this reality to people's and nations.

Consider the French word, *terroir*. French wine producers use the word in reference to the environment that affects the grape vine and the grapes. Everything has an impact upon the vine and ultimately upon the fruit desired. Too much sun, not enough water, lack of proper nutrients in the soil.... Everything affects the final result. So it is with culture; thus, we have to re-establish – cultivate, build, and sustain – a Culture of Life. We have re-teach the meaning of Life. We have to form consciences to once again see the beauty of Life and protect it. As Blessed Paul VI said in *Humanae vitae*, "For man cannot attain that true happiness for which he yearns with all the strength of his spirit, unless he keeps the laws which the Most High God has engraved in his very nature. These laws must be wisely and lovingly observed." (HV, 31) – July 25, 1968

The challenge before us is daunting; however, but we must be courageous and determined. Saint Pope John Paul II gave us plan in how to transform the culture:

Develop a deep critical sense of the tragic situation confronting Life and Freedom

Mobilize consciences

Unite in an ethical effort

Activate a great campaign in support of life

Together we must build a Culture of Life

“What is urgently called for is a general mobilization of consciences and a united ethical effort to activate a great campaign in support of life. All together, we must build a new culture of life: new, because it will be able to confront and solve today's unprecedented problems affecting human life; new, because it will be adopted with deeper and more dynamic conviction by all Christians; new, because it will be capable of bringing about a serious and courageous cultural dialogue among all parties. While the urgent need for such a cultural transformation is linked to the present historical situation, it is

also rooted in the Church's mission of evangelization. The purpose of the Gospel, in fact, is "to transform humanity from within and to make it new".¹²³ Like the yeast which leavens the whole measure of dough (cf. Mt 13:33), the Gospel is meant to permeate all cultures and give them life from within, ¹²⁴ so that they may express the full truth about the human person and about human life." (*Evangelium vitae*, 96)

Dôstojnosť človeka ako Bohom chcená

Milan Lach,

predseda Subkomisie KBS pre bioetiku, pomocný biskup Prešovskej archieparchie

Milý brat v biskupskej službe, biskup Tomáš, vážení páni, ctené dámy, ak máme hovoriť o dôstojnosti človeka, odkiaľ je a prečo ju má, potrebujeme sa ako veriaci pozrieť do Božieho slova, lebo ono je slovom Boha adresovaného človeku. Vo svojej prvej knihe *Genezis* nám Biblia opisuje, ako Boh Stvoriteľ tvorí na šiesty deň človeka, „na Boží obraz a na Božiu podobu“. Táto pravda je nemeniteľným základom každej kresťanskej antropológie¹. *A stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril* (Gn 1, 27).

Táto krátka správa obsahuje základné antropologické pravdy: človek je vrcholom a korunou všetkých stvorených bytostí vo viditeľnom svete, ľudské pokolenie, ktoré sa začína stvorením muža a ženy, korunuje celé dielo stvorenia, obaja majú ľudskú prirodzenosť, rovnako muž a žena, obaja boli stворení na Boží obraz. Tento Boží obraz a túto Božiu podobu, podstatné pre človeka, muž a žena ako manželia a rodičia podávajú ďalej svojmu potomstvu podľa príkazu: „*Vzrastajte a množte sa! Naplňte zem a podmaňte si ju!*“ (Gn 1, 28). Stvoriteľ zveril vládu nad zemou ľudskému pokoleniu, všetkým ľuďom, všetkým mužom a ženám, ktorí majú dôstojnosť a svoje povolanie od spoločného Pôvodcu². Teda nie je tu nejaký výber elít, ako sa to môže dnes zdať a čo fakticky existuje pri vlastní hmotných dobrí, kde jedno percento svetovej populácie vlastní viac peňazí a majetku ako zvyšných 99 percent ľudí na zeme.

Ak hovoríme o ľudskej dôstojnosti ako o Bohom chcenej, nesmieme zabudnúť na podstatnú pravdu kresťanskej viery, že Boh je zvrchovaným Pánom svojho plánu. Na jeho

¹ Porov. Irenej, *Adversus haereses* V, 6,1, V, 16,2-3, S. Ch. 153, 7281, 216- 221, Gregor Naziánsky, *De hom. op.* 16, PG 44, 180, *In Cant. hom.* 2, PG 44, 805-808, Augustín, *In Ps. 4,8* CCL 38, 17.

² Ján Pavol II., *Mulieris dignitatem* 6, s. 14.

uskutočňovanie používa aj spolupôsobenie stvorení. To nie je znak slabosti, ako by sa mohlo javiť, ale veľkosti a dobroty všemohúceho Boha. Boh totiž nedáva svojim stvoreniam iba jestvovanie, ale aj dôstojnosť, aby konali samy, aby jedny boli príčinou a počiatkom druhých, a tak spolupracovali na uskutočňovaní jeho plánu³. Samostatné konanie človeka nám poukazuje na dôveru a zodpovednosť, ktorú mu dal Boh. Dáva nám ich, aby sme spolupracovali s ním, zároveň nám dáva aj slobodu, ktorou disponujeme.

Katechizmus Katolíckej cirkvi ďalej pokračuje: Od viery v Boha Stvoriteľa nemožno oddeliť pravdu, že Boh pôsobí v každom konaní svojich stvorení. On je prvá príčina, ktorá pôsobí v druhotných príčinách a prostredníctvom nich: „*Ved' to Boh pôsobí vo vás, že aj chcete, aj konáte, čo sa jemu páči*“ (Flp 2, 13). Táto pravda nielenže neznižuje dôstojnosť stvorenej bytosti, ale ju zvyšuje. Ved' stvorená bytosť, ktorú z ničoho vytvorila Božia moc, múdrosť a добрôta, nezmôže nič, ak je odlúčená od svojho pôvodu; „lebo stvorená bytosť bez Stvoriteľa zaniká“, tým menej môže dosiahnuť svoj posledný cieľ bez pomoci milosti“⁴.

Ježiš Kristus v Evanjeliách nám svojím životom a svojimi postojmi ukazuje, aký zaujíma vzťah k ľudskej osobe i k jej dôstojnosti, čím naznačuje svojim nasledovníkom – učeníkom, teda nám, že sa neustále musíme vracat' k meditácii Božieho slova, aby sme pochopili, prečo to Ježiš robil. Ako vidia človeka texty Evanjelia? Hovorí sa v nich jednoduchým spôsobom o jednoduchých ľuďoch. Stretávame sa tu s remeselníkmi, rybármi, vojakmi, colníkmi, prostitútkami, teda s ľuďmi, ktorí podľa štylistických pravidiel antického sveta nemali žiadny nárok na literárne zachytenie, jedine v komédii. Jednoduchí ľudia z nižších vrstiev, nielenže sa v evanjeliách vyskytujú, ale dokonca hrajú hlavné úlohy, len výnimočne zablúdi na stránky novozákonných spisov občas niekoľko vyššie postavených ľudí. A k týmto jednoduchým ľuďom pristupujú ľudia na okraji, tí, ktorí nemôžu svoj život prežívať naplno, chorí, posadnutí, vinníci, tí, ktorými sa pohŕda a ktorí sú zo spoločnosti vylučovaní. Aj sám Ježiš, potulný kazateľ, ktorý ani často nevie, kde má hlavu zložiť, ktorý nemá žiadne príjmy a žije z almužien, patrí, i keď pochádza z Dávidovho rodu, k nižšej vrstve, je synom tesára a jeho domov je také bezvýznamné miesto, že sa mnohí pýtajú, či môže z Nazareta vzísť niečo dobré.⁵ V Ježišových očiach má každý človek svoju hodnotu a svoju dôstojnosť bez rozdielu, ale tým posledným venuje najviac pozornosti. Dobré to vidieť na podobenstvách, ktorými jednoducho učí svojich poslucháčov základnej pravde o človeku. Obraz o milosrdnom samaritánovi, kde zotiera rasové a etnické rozdiely, je dobrou

³ KKC 306.

⁴ KKC 308

⁵ Maier Hans, *Svět bez křesťanství – co by bylo jinak?*, s. 12.

lekciou v čase utečeneckej krízy aj nám. Či obraz boháča a žobráka Lazára je tak aktuálnym a živým, že len nevedomec si nemôže nevšimnúť necitlivosť a krutosť, ktorá je oblečená do uhladených drahých oblekov v moderných vilách vybraných vilových štvrtí našich miest.

Druhý vatikánsky koncil rovnako venoval ľudskej dôstojnosti jeden menej poznaný dokument – deklaráciu o náboženskej slobode *Dignitatis humanae*. Tento dokument bol odpoveďou na komunistický útlak, ktorý ste mnohí zažívali priamo, či nepriamo aj my mladší. Právo osoby a spoločnstiev na spoločenskú a občiansku slobodu v náboženskej oblasti nie je len historickou kapitolou dejín, ale živou bolestnou skúsenosťou mnohých krajín v Ázii či v Afrike. V druhom bode tejto deklarácie konciloví otcovia hovoria, že všetci ľudia v súlade so svojou dôstojnosťou, ako osoby obdarené rozumom a slobodnou vôľou – a teda osobne zodpovední – sú samou svojou prirodzenosťou pobádaní a zároveň mravne povinní hľadať pravdu, predovšetkým pravdu týkajúcu sa náboženstva. Sú povinní poznať pravdu aj prijať a celý svoj život usporiadať podľa jej požiadaviek. Tejto povinnosti však nemôžu zadosťučiniť spôsobom, ktorý by zodpovedal ich prirodzenosti, ak nemajú psychologickú slobodu a ak nie sú zároveň chránení pred vonkajším donucovaním. Právo na náboženskú slobodu sa nezakladá na subjektívnej osobnej dispozícii, ale má základ v samej ľudskej prirodzenosti. Preto právo na ochranu pred vonkajším donucovaním nezaniká ani u tých, ktorí nerobia zadosť povinnosti hľadať a prijať pravdu; a neslobodno zamedzovať uplatňovanie tohto práva, pokiaľ sa zachováva spravodlivý verejný poriadok⁶.

Presvedčenie o dôstojnosti, hodnote, autonómii osoby predstavuje jeden z najdôležitejších elementov kresťanskej antropológie a dalo vznik zvláštnej filozofickej impostácii, *personalizmu*. Do tohto kontextu je situovaná kategória *posvätnosti života*. Tejto problematike ako vieme sa obšírne venoval v celom svojom pontifikáte svätý Ján Pavol II. Oproti nej je polemicky postavená kategória *kvality života*. Kategória posvätnosti bola rozvíjaná od staroveku, zvlášť stoickou etikou. Posvätnosť, vysvetľuje Sallustio, je tou kvalitou, pre ktorú sú veci úctyhodné a neporušené.⁷

Kategóriu posvätnosti života veľmi kritizuje laická bioetika, ktorá často vychádza z antináboženskej a antimetafyzickej opcie a je často aj veľmi zle chápaná. Niektorí dávajú kategórii posvätnosti života magicko – sakrálne zafarbenie a pripisujú katolíckej morálke drsný vitalizmus alebo absolútne a bezpodmienečné vyzdvihovanie biologického života, a preto ju kritizujú pre pripútanosť k predvedeckému pohľadu na život. Iní – ako H. Kuhse

⁶ *Dignitatis humanae* 2.

⁷ Sallustio, *apud Servium, Commentarii in Georgica*, IV, 211: „Sanctitas qualitas est illa, qua res venerabiles et inviolabiles sunt“.

v jednom známom článku – odvodzujú nedotknuteľnosť života nominalistickým spôsobom z Božieho príkazu: Nezabiješ. Ďalší sa snažia znovu objaviť kategóriu posvätnosti života v sugestívnom, emotívnom a parenetickom zmysle, aby pripomenuli hodnotu ľudského života a podnietili ľudí k jeho rešpektovaniu.

Pre katolícku bioetiku hodnota ľudského života nevyplýva z toho, čo subjekt koná alebo vyjadruje, ale z jeho jednoduchej existencie ako ľudského bytia. V tomto zmysle, poznamenáva správne Mons. Carrasco De Paula, výraz „hodnota ľudského života“ je krátená forma „presnejšieho vyjadrenia hodnota žijúceho človeka ako žijúceho“. Ak teda pre svetskú bioetiku môžu nastať situácie, v ktorých kvalita života ľudského jedinca klesne pod minimum, takže tento život už nie je len neželaný, ale ani plne ľudský a teda nehodný toho, aby bol žitý, pre katolícku bioetiku ľudský život, pretože je životom osoby, si zachováva základnú hodnotu nezávisle od kvality, ktorú vlastní. Konajúci subjekt teda nie je povolaný prisúdiť hodnotu, ale uznať vnútornú hodnotu každého ľudského života a rešpektovať jeho nedotknuteľnosť.

Z teologickej perspektívy základný koreň hodnoty a nedotknuteľnosti ľudského života spočíva v jeho osobnom vzťahu s Bohom. „Ľudský život je posvätný – vysvetľuje inštrukcia *Donum vitae* – pretože už od svojho počiatku je prejavom Božieho stvoriteľského činu a navždy ostane v osobitnom vzťahu so svojim Stvoriteľom, svojím jediným cieľom“⁸.

Ako hovorí prof. Faggioni ďalej: Mladý alebo starý, zdravý alebo chorý, embryo alebo novorodenec, génius alebo idiot, hodnota každého človeka je úplne nezávislá od kvality jeho činnosti alebo jeho života. To, čo sa berie do úvahy, je, že je osobou, stvorením, ktoré má vzťah s Bohom⁹.

Som presvedčený, že na tomto musíme stavať aj v dnešnej situácii a vo výzvach, ktoré dostávame na Slovensku, že každý človek je neopakovateľnou osobou, už od svojho počatia až po svoju prirodzenú smrť, aj napriek tomu, že pre svoje pohľady budeme niesť dôsledky, nebojme sa. Pán nám sľúbil, že bude s nami do konca sveta. Na záver chcem svoj príspevok zakončiť žalmom, v ktorom Pán života je oslávený za svoju veľkosť, s akou nás stvoril:

„Veď ty si stvoril moje útroby, utkal si ma v živote mojej matky. Moje údy neboli utajené pred tebou, keď som vznikol v skrytosti, utkávaný v hĺbinách zeme. Tvoje oči ma videli, keď som ešte nebol stvorený, a v tvojej knihe boli zapísané všetky moje dni, len pomyselné, lebo som ešte ani jeden neprežil“¹⁰.

⁸ Kongregácia pre náuku viery, inštrukcia *Donum vitae*, 22. 2. 1987, Úvod 5.

⁹ Faggioni Maurizio Pietro, *Život v našich rukách, Manuál teologickej bioetiky*, s. 62, Spišská Kapitula 2012.

¹⁰ Žalm 139, 13.15-16.

Násilie medzi blízkymi osobami. Nezatvárajme si oči pred násilím v našich rodinách

Anna Verešová, zakladateľka Áno pre život, n.o

V súčasnosti sa oveľa viac hovorí o téme domáceho násilia ako v minulosti. Odborná i laická verejnosť pred dvadsiatimi rokmi vnímala tento problém iba okrajovo. Je táto téma vymyslená, prehnaná? Je módnym hitom, trendom alebo iba feministickou rétorikou? Ohrozuje prirodzenú rodinu? Téma domáceho násilia je dnes vnímaná zväčša ako násilie na ženách. Je pravdou, že ženy patria medzi zraniteľné skupiny, nakoľko nedisponujú napríklad dostatočnou fyzickou silou ako muži. Medzi zraniteľné skupiny však patria predovšetkým deti, tiež staré a choré osoby.

Domáce násilie z pohľadu ľudských práv:

- Právo na život
- Právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia
- Právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti
- Právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života
- Právo na slobodu pohybu a pobytu

Pri páchaní domáceho násilia sú porušované všetky tieto základné ľudské práva.

Domáce násilie sa vyskytuje bez ohľadu na spoločenskú príslušnosť, rasu či vierovyznanie, vzdelanie, či ekonomickú vyspelosť krajín, a môže začať kedykoľvek. Pri páchaní domáceho násilia sú porušované základné ľudské práva, a to právo na život, právo na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života a právo na slobodu pohybu a pobytu. Naš Trestný zákon takýto trestný čin – domáce násilie – nepozná. Sú trestné činy, v ktorých skutkových podstatách je definované protiprávne konanie voči blízkym a zvereným osobám, odohrávajúce sa v domácnostiach a v rodinách (§183 obmedzovanie osobnej slobody; §189 vydieranie; §192 nátlak; §194a ochrana súkromia v obydlí; §199 znásilnenie; §200 sexuálne násilie; §208 týranie blízkej osoby a zverenej osoby; §360 nebezpečné vyhrožovanie; §360a nebezpečné prenasledovanie; §364 výtržníctvo).

Kľúčovými znakmi domáceho násilia sú:

- **opakovanie a dlhodobosť** – z jedného útoku akéhokoľvek charakteru ešte nie je možné určiť, či ide o domáce násilie. Môže to však byť jeho začiatok.
- **eskalácia** – domáce násilie sa stupňuje od útokov proti ľudskej dôstojnosti k fyzickým útokom až k závažným trestným činom ohrozujúcim zdravie a život.
- **jasné a nespochybniteľné rozdelenie rolí** na ohrozenú osobu a násilnú osobu – domácim násilím nie sú vzájomné napádania, hádky, bitky, spory, kde je rovnaké alebo striedavé postavenie strán incidentu.
- **neverejnosť** – domáce násilie prebieha spravidla za zatvorenými dverami bytu či domu, mimo spoločenskej kontroly.

Rizikovými faktormi sú chorobná žiarlivosť, vyhrážky – opakovaný detailný opis, ničenie vecí, zabíjanie zvierat, vyhrážky zabitím detí.

Domáce násilie nesmieme podceňovať, ani preceňovať

Čo NIE JE domáce násilie? Laická verejnosť často nevie rozpoznať, kedy ide o konflikt, hádku a kedy o násilie. V konflikte dvoch osôb disponuje každá zo zúčastnených strán približne **rovnakou mocou, silou**. Ide zväčša o konflikt záujmov a každá zo zúčastnených strán sa pokúša presadiť svoje záujmy. Ak však jedna z osôb disponuje **absolútnou mocou**, už nejde o konflikt, ale o **násilie**. Jednorazový incident nie je definovaný ako domáce násilie, ale samozrejme môže ísť o trestný čin a môže byť štartom domáceho násilia. O domáce násilie nejde tiež pri striedaní rolí – raz som ohrozená osoba, druhýkrát som násilná osoba. Tu je však dôležité pripomenúť, že nie je na mieste premýšľať, či ide o násilie, či konflikt, keď sú v takejto domácnosti prítomné deti. Každý z nás je totiž povinný upozorniť orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na porušovanie práv dieťaťa (§ 7 odst. 1 Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele).

Domáce násilie vskutku ubližuje všetkým, obzvlášť tým najzraniteľnejším, teda deťom. Na mieste ešte jedna pripomienka. Nielen v laickej verejnosti, ale dokonca ešte stále aj v odborných kruhoch zaznievajú obavy, či otváranie témy domáceho násilia nepovedie k rozpadom rodín, k oslabeniu „tradičných“ rodín či k zvýšeniu rozvodovosti rodín. Je treba na toto jasne a rázne odpovedať, že tieto obavy sú zoči-voči utrpeniu obetiam cynické! Slovenská rodina predsa nie je a nemôže byť charakterizovaná domácim násilím! Nemôžeme si zatvárať oči pred násilím v našich rodinách! Naopak, hľadáme príčiny a poskytujeme (všetci) informácie a pomoc členom rodín v najvčasnejšom štádiu ich problémov.

Formy domáceho násilia

Fyzické násilie patrí medzi najčastejšie formy násilia. Ide o bitie, kopanie, fackovanie, udieranie predmetmi, popálenia, obliatie alebo ponorenie do vriacej vody, otrasy – predovšetkým otras mozgu a miechy, škrtenie, trhanie a vytrhávanie vlasov, zlomeniny, otvorené rany – rezné, sečné, bodné, tržné, strelné alebo uhryznutia, vnútorné zranenia, poranenia svalov, šliach, nervov, ciev a kĺbov, strkanie, atď.

Psychické násilie zahŕňa citové a slovné týranie, ohrozená osoba ho pociťuje ako ničenie pocitu vlastnej hodnoty a psychického zdravia. Príklady – vyvolávanie strachu, obťažovanie a terorizovanie vo forme sústavných telefonátov, výhražných listov, špehovania a prenasledovania, zosmiešňovanie na verejnosti, urážlivé poznámky o výzore alebo o charaktere, neustála kritika, ničenie majetku, rozbíjanie alebo poškodzovanie vecí, na ktorých obeť zvlášť záleží, citové vydieranie, vyhrážanie, vulgárne nadávky, odopieranie stravy, oddychu, spánku, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, výchovy, vzdelávania a bývania, nútenie k žobrote alebo k vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž vzhľadom na vek a zdravotný stav obeť.

Sexuálne násilie zahŕňa všetky sexuálne činy, ktoré sú ohrozenej osobe nanútené, napríklad vymáhanie sexu (proti vôli, nechcené sexuálne praktiky), nútená prostitúcia, pornografia, exhibicionizmus (bezdotykové pohlavné zneužívanie), znásilnenia (aj v manželstve), sexuálne zneužívanie detí, sexuálne narážky a komentáre, sexuálne návrhy, nútenie k sledovaniu pornografie atď.

Ekonomické násilie znamená zneužívanie moci pri disponovaní finančnými prostriedkami. Ohrozená osoba napríklad nedostáva na živobytie finančné prostriedky alebo iba nedostatočné množstvo, násilná osoba kontroluje príjmy obeť a berie jej všetky finančné prostriedky, ohrozená osoba musí vyúčtovať i nepatrné sumy peňazí a pod.

Sociálne násilie je také správanie, ktoré má za cieľ obeť izolovať. Príklady: bránenie v styku s rodinou alebo priateľmi, uzamknutie bytu, zväzovanie ohrozenej osoby, zákaz zamestnania, zablokovanie telefónu, neustála kontrola.

Syndróm CAN - Child Abuse and Neglect

Týranie, zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa sa definuje ako akékoľvek vedomé aj nevedomé konanie rodiča, vychovávateľa alebo inej osoby, ktoré poškodzuje telesný, duševný alebo sociálny vývin dieťaťa, alebo spôsobuje jeho smrť.

Fyzické týranie dieťaťa je úmyselné fyzické ubližovanie dieťaťu alebo nezabránenie ublíženiu či utrpeniu dieťaťa. Najčastejšie formy sú surové bitie (rukou, palicou, hadicou), kopanie, vytrhávanie vlasov, popálenie (cigaretami, žehličkou), obarenie, pohryznutie. Medzi

jeho prejavy a následky patria modriny, podliatiny, rezné a bodné rany, opakované zlomeniny, otras mozgu, lysiny po trhaní vlasov, poranenia vnútorných orgánov, obareniny, popáleniny, bolesti brucha, hlavy, časté absencie na telocviku, úteky z domu, agresivita voči rovesníkom.

Psychické týranie má vážny negatívny dopad na citový a duševný vývoj dieťaťa a na vývoj jeho správania. Ide o verbálne útoky na sebavedomie dieťaťa, opakované ponižovanie, zavrhovanie, kritizovanie, zosmiešňovanie, vystavovanie dieťaťa konfliktom v rodine, ignorovanie, odopieranie prejavov lásky, prehnané nároky na úspechy (škola, šport, umenie...) Prejavuje sa citovou labilitou, plačlivosťou, zmenou nálad, apatiou, oneskorením vo vývine, utiahnutosťou alebo naopak agresivitou, náchylnosťou k drogovej závislosti. Následkom môže byť strata záujmu o koníčky, strach z potrestania – vyčerpávajúce úsilie vyhnúť sa trestu.

Sexuálne zneužívanie je nepatričné vystavovanie dieťaťa sexuálnemu kontaktu, činnosti alebo správaniu. Ide o bezkontaktné formy, ako je slovné sexuálne obťažovanie, exhibicionizmus, vystavovanie detí sexuálnym praktikám, vystavovanie detí pornografii. Kontaktné formy sú maznanie sa, dotýkanie intímnych častí tela, nútenie dieťaťa k podobným dotykom, sexuálny styk, orálny sex, análny sex. Medzi prejavy a následky sexuálneho zneužívania patria poranenia genitálií, bolesti, zápalové zmeny v oblasti genitálií, krvácanie, výtoky, prejavy strachu v prítomnosti určitej dospeléj osoby, nízka sebaúcta, pocit viny, pocit hanby, sebaobviňovanie, sexualizované správanie a slovník neprimeraný veku dieťaťa, depresie, nechutenstvo, apatia, hanblivosť alebo, naopak, vyzývavosť, v dospelosti neschopnosť nadväzovať normálne sexuálne vzťahy.

Pri hrubom zanedbávaní dieťaťa ide o nedostatok starostlivosti oň, ktorý spôsobuje vážnu ujmu na zdraví a vývine dieťaťa, alebo dieťa ohrozuje. Fyzické zanedbávanie je neuspokojovanie fyzických potrieb v oblasti zdravotnej starostlivosti, výživy; citové zanedbávanie je upieranie prejavov lásky, nahrádzanie lásky hračkami, materiálnymi darmi. Patrí tu tiež zanedbávanie výchovy a vzdelávania. Medzi prejavy a následky zanedbávania dieťaťa patria podvýživa, chatrné zdravie dieťaťa, poruchy rastu a vývoja, zvýšená chorobnosť, citová deprivácia, neistota, zaostávanie v škole, nedostatočné sociálne zručnosti, sociálna izolácia.

Kde hľadať pomoc?

Naša nezisková organizácia Áno pre život už od roku 1998 poskytuje ženám s deťmi – obetiam domáceho násillia – sociálne služby krízovej intervencie. Ide o krízové ubytovanie pri ohrození života a zdravia a odborné poradenstvo. Poradenstvo poskytujeme aj

prostredníctvom **LINKY POMOCI 0800 12 00 24**, na ktorú možno bezplatne telefonovať non-stop zo všetkých sietí z celého územia Slovenska.

Na Slovensku existujú aj ďalšie telefonické linky:

- **Telefonická poradňa pre deti a rodičov – Linka detskej dôvery 055/234 72 72**
- **Linka detskej istoty - 116 111.**
- Národná linka pre ženy zažívajúce násilie - bezplatná nonstop linka 0800 212 212.

Bezplatnú telefonickú linku a email pre týrané ženy a deti v tomto roku zriadila aj Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. Týrané ženy a deti alebo ľudia, ktorí majú vedomosti o páchanom násilí na nich, môžu svoje poznatky oznámiť na bezplatnej telefonickej linke 0800 300 700, tiež emailom na adrese tyranie@genpro.gov.sk.

Násilie nie je možné tolerovať v žiadnej podobe. Každý má právo na ochranu pred násilím. Nemôže byť šťastná rodina, ak v nej nie sú šťastní všetci jej členovia.

Práva a ochrana obetí násilia a kriminality

PhDr. Janka Šípošová, CSc., zakladateľka organizácie Pomoc obetiam násilia

Toto vystúpenie nechce byť a nebude filozofické a teoretické. Robím to s vedomím, že o dôležitých veciach až príliš často hovoríme vznešenými slovami, ktoré navodzujú dojem, ako nám na téme záleží, ako jej rozumieme a ako by sme to vedeli robiť lepšie. Pritom sa zabúda na to najdôležitejšie – obeť násilia nie sú ani štatistické čísla, ani filozofické kategórie, sú to **ľudské bytosti**. Ak sa budeme nielen snažiť, ale možno aj nútiť rozmýšľať takto, možno budeme vedieť účinnejšie pomáhať v takých jednoduchých a pritom zložitých veciach, ako je život a úcta k ľudskej dôstojnosti.

Násilné a kriminálne skutky by sme v zásade mohli rozdeliť na tri skupiny:

1. Násilie a kriminalita páchaná blízkymi osobami („domáce násilie“)
2. Násilná kriminalita páchaná neznámymi útočníkmi („klasická“)
3. Organizovaný zločin a terorizmus (bez osobnej motivácie voči obetiam)

K takto definovaným skupinám je potrebné priradiť aj obeť takých udalostí, ktoré nie sú cielenými útokmi, zaťažujú však priame obeť, ich príbuzných i širšie okolie rovnakými traumami, následkami a tiež nárokmi vyšetrovania a ďalších konaní s hrozbami sekundárnej viktimizácie. To sú najmä hromadné alebo individuálne nešťastia (prírodné alebo

priemyselné), alebo dopravné nehody.

Pre všetky tieto skupiny sa formovali hnutia pomoci a podpory už od polovice 20. storočia. Po Nežnej revolúcii sa ich myšlienky a zámery dostali aj do tzv. nových demokracií. S rozvojom občianskej spoločnosti sa celkom prirodzene začali formovať iniciatívy a realizovať projekty aj v tejto oblasti. Od roku 1967 začala pracovať poradňa pre obete trestných činov, z ktorej vznikla poradenská sieť Pomoc obetiam násilia vybudovaná aj s pomocou predvstupových fondov a iných grantových programov, pod záštitou Rady vlády pre prevenciu kriminality a s výraznou podporou vtedajšieho ministra vnútra Ladislava Pittnera. Už v roku 2000 sa Pomoc obetiam násilia stala riadnym členom Európskeho fóra služieb obetiam, ktorého následníckou organizáciou je dnešná Victim Support Europe.

V rokoch 2002 – 2005 sa podarilo prijať viaceré právne normy, ktoré pomáhali riešiť pomoc obetiam najmä domáceho násilia a v prospech obetí sa urobili aj niektoré čiastkové úpravy v trestnom práve. Systematická úprava však stále chýbala a chýba dodnes. A to napriek tomu, že už v roku 2012 bola prijatá Smernica EP a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory, a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SSV.

Ako zakladateľka organizácie Pomoc obetiam násilia, neskôr ako poradkyňa podpredsedníčky NR SR Eriky Jurinovej a napokon aj ako poslankyňa Národnej rady SR som presadzovala zámer pripraviť samostatný zákon o obetiach a takýmto spôsobom transponovať smernicu do slovenského právneho poriadku. Ministrom som bola menovaná do pracovnej skupiny na prípravu zákona. Na minuloročnej konferencii ku Dňu obetí som ešte s optimizmom referovala o pripravovanom zákone, ktorý však napriek všetkému nebol spracovaný a predložený na rokovanie vlády. Za nie celkom šťastné považujem, že v rovnakom čase Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny pripravovalo zákon týkajúci sa domáceho násilia, resp. násilia na ženách. Obidva zákony sa v určitom zmysle prekrývajú a preto by som považovala za logické a systémové, keby bol najskôr pripravený a schválený zákon o obetiach všeobecne a nadväzne potom zákon (alebo zákony), ktorý by zohľadňoval špecifickú problematiku špecifických skupín obetí.

Zákon pripravovaný v gescii MPSVaR SR pochopiteľne musel prihliadať aj na citovanú smernicu, to však nebolo jeho primárnou úlohou (jeho podstatnejším zámerom bolo implementovať do slovenského právneho poriadku obsah Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a o boji proti nemu, tzv. Istanbulský dohovor, čo však nie je povinné. Ak by SR neimplementovala tento dohovor, nehrozili by

žiadne sankcie, na rozdiel od neimplementácie smernice).

Napokon však nebol predložený a prijatý ani jeden z týchto zákonov. V prípade Smernice už bolo voči Slovenskej republike začaté konanie o porušení práva EÚ. Konkrétne sme porušili článok 28 smernice o ochrane obetí, ktorý členským štátom ukladá povinnosť oznámiť Európskej komisii dostupné údaje o tom, ako obeť uplatňovali práva ustanovené v tejto smernici. SR však pravdepodobne porušila aj článok 27 smernice, podľa ktorého mali byť predpisy transponujúce smernicu nielen prijaté, ale aj účinné do 16. novembra 2015. Transpozíciu smernice o ochrane obetí sme boli povinní transponovať do 15.11.2015 a vyriešili sme to „šalamúnsky“. Niektoré jej ustanovenia boli zapracované do Zákona, ktorým sa na účely Trestného zákona vymedzujú látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony. Tento zákon bol schválený 14.11.2015, no účinnosť nadobudol až 1.1.2016.

Právny stav pred transpozíciou smernice

Smernicu, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory, a ochrany obetí trestných činov, možno vnímať v dvoch rovinách, a to v rovine opatrení trestného práva a v rovine opatrení v sociálnej oblasti. Tou jednoduchšou časťou na transpozíciu bola jednoznačne prvá časť týkajúca sa trestného konania a postupu orgánov činných v trestnom konaní, pretože viacero opatrení predpokladaných smernicou sa už v slovenskej legislatíve nachádzalo.

Patria sem napr.:

- právo na tlmočníka v trestnom konaní,
- právo na doručenie konečného a odôvodneného rozsudku vo veci,
- možnosť využitia komunikačných technológií v konaní (videohovor),
- osobitný prístup k výsluchu detskej obeť,
- náhrada nevyhnutných výdavkov v súvislosti s nevyhnutnou účasťou osoby na konaní,
- bezodkladné vrátenie zaistených vecí, ak nie sú nevyhnutné pre ďalšie konanie,
- motivácia pre páchateľa, aby nahradil spôsobenú škodu,
- možnosť podania trestného oznámenia v SR, hoci bol trestný čin spáchaný v inom členskom štáte.

Sociálny aspekt opatrení, ktoré smernica predpokladá a ktoré by zlepšili súčasnú beznádejnú situáciu obetí a neexistenciu rýchlej a účinnej pomoci, naopak v právnom poriadku SR úplne

absentoval. Inými slovami v tejto oblasti nebolo na čo nadviazať, a preto bolo potrebné vytvoriť úplne nové inštitúty, upraviť ich práva a povinnosti, upraviť vzťahy medzi nimi či vyriešiť ich financovanie.

V praxi to znamená, že na Slovensku nemáme upravené služby napr. ubytovacieho typu (kde by sa obeť mohli uchýliť aspoň do času, kým bude páchateľ zaistený či odsúdený) – inštitút chráneného svedka by v tomto prípade pravdepodobne bol pre obeť skôr trestom ako pomocou (ilustrácia). Rovnako stabilný a ľahko dostupný servis pre obeť predpokladá poradenské centrá s trvalou adresou (rovnomerne rozmiestnené v rámci krajiny, nie však v zariadeniach štátneho – justičného systému) a najlepšie s nepretržitou pohotovosťou pre zásahy v teréne, na polícii, v nemocnici alebo iných miestach, kde sa obeť po spáchaní útoku nachádzajú. Takéto služby v súčasnosti poskytujú len mimovládne organizácie, vzhľadom na ich problematické finančné zabezpečenie sú služby kvantitatívne aj kvalitatívne výrazne limitované.

Právny stav po transpozícii smernice

Výsledkom slovenskej „transpozície“ smernice je Zákon, ktorým sa na účely Trestného zákona vymedzujú látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom a ktorým sa dopĺňajú niektoré zákony. Už samotný názov prijatého predpisu napovedá, že transpozíciou smernice o ochrane obetí sa venovala len minimálna pozornosť a do nášho právneho poriadku bolo transponované naozaj len minimum smernicou vyžadovaných opatrení. Prakticky ide len o transpozíciu tých opatrení, ktoré iba precizujú či dopĺňajú alebo posilňujú práva obetí pred orgánmi činnými v trestnom konaní.

Medzi novinky Trestného poriadku teraz patrí:

- poškodenému sa doručujú dokumenty preložené do jazyka, ktorému rozumie,
- právo na informácie o stave trestného konania a ďalšie doplňujúce informácie,
- právo na sprievod dôverníka,
- umožnenie konfrontácie podľa §125 aj pri trestnom čine týrania blízkej a zverenej osoby.

Malá zmena nastala aj v zákone o priestupkoch, kde sa sprísnila sankcia za priestupok proti občianskemu spolunažívaniu v prípade, že bol spáchaný na blízkej alebo zverenej osobe.

Opatrenia na ochranu obetí našli uplatnenie aj v zákone č. 171/1993 Z. z. o policajnom zbore, a to konkrétne:

- vykázanie z obydla sa zo 48 hodín predĺžilo na 10 dní,
- zákaz priblíženia sa počas vykázania z obydla na vzdialenosť menšiu ako 10 metrov.

Čo sa vlastne zmenilo?

Už pri letmom porovnaní stavu pred transpozíciou smernice a po schválení zákona, ktorým sa do právneho poriadku mali prebrať ustanovenia smernice je zrejmé, že pre obeť kriminality sa toho veľa nezmenilo. Možno konštatovať, že šlo len o kozmetické úpravy už existujúceho stavu. Okrem istých prínosov pre obeť, ktoré nerozumejú slovenskému jazyku či zlepšeniu informačnej povinnosti zo strany orgánov činných v trestnom konaní, alebo zavedenie práva na sprievod dôverníka, sa situácia obetí v ničom nezlepšila. To, že osoba, ktorá sa dopustí priestupku proti občianskemu spolunažívaniu na blízkej alebo zverenej osobe bude povinná zaplatiť vyššiu pokutu, obeť nijako ani preventívne neochráni ani nezlepší ich situáciu (tak ako obeť násilného trestného činu málo pomôže, keď je páchateľ odsúdený – dovoľm si tvrdiť, že efekt úľavy v takýchto prípadoch veľmi výrazne súvisí s tým, že sa skončia útrapy spojené s trestným konaním – teda, že sa zastaví druhotná viktimizácia).

Veľmi diskutabilné sú aj opatrenia týkajúce sa predĺženia doby vykázania z obydla. Inštitút vykázania zo spoločného obydla bol zavedený a využíva sa spravidla pri prípadoch domáceho násilia. Hoci vykázanie zo spoločného obydla nepochybne má svoje pozitívne stránky, nesie so sebou aj isté negatíva. Negatíva spočívajú najmä v dvoch rovinách. V tej prvej (pre naše účely na pohľad možno menej podstatnej) spočívajú jednak v tom, že vykázaná osoba je nútená na istý čas zabezpečiť si náhradné ubytovanie, ktoré je v drvivej väčšine hradené so spoločných financií. Vykázaná osoba už zároveň nemá možnosť vziať si so sebou zo spoločného obydla nejaké osobné veci. Takýto stav, najmä ak trvá dlhšiu dobu, môže viesť k ešte väčšej averzii a agresii vykázanej osoby k ohrozenej osobe. Zároveň sa vyvolávajú pocity viny u ohrozenej osoby a často aj neochota pokračovať v trestnom stíhaní agresora alebo v iných procesoch.

Druhá a hlavná rovina spočíva vo faktickej neexistencii podporných služieb pre ohrozenú osobu. Inými slovami, ohrozená osoba nevyrieši svoje potreby v zmysle poskytnutia ubytovania, právnej, psychologickkej či právnej pomoci či do 48 hodín alebo 10 dní. Nie preto, že to nestihne, ale pre neexistenciu podporných služieb. Predĺženie vykázania zo spoločného obydla preto v princípe nič nevyrieši, ale len predĺži obdobie akejsi falošnej istoty. Zároveň však ohrozené osoby traumatizuje vzhľadom na nejasnosť situácie a jej reálnu neschopnosť riešiť potrebné, predovšetkým právne kroky.

Už pri prijímaní novely zákona v roku 2008 sme upozorňovali na nevyhnutnosť zriadiť pre tieto obe sociálnu službu, ktorá by poskytovala okamžitú komplexnú pomoc ohrozeným osobám v úzkej kooperácii s policajným zborom.

Intervenční centra

(1) Na základě vykazání ze společného obydlí podle zvláštního právního předpisu²⁶⁾ je osobě ohrožené násilným chováním vykázané osoby nabídnuta pomoc nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o vykazání intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být poskytnuta rovněž na základě žádosti osoby ohrožené násilným chováním jiné osoby obývající s ní společné obydlí nebo i bez takového podnětu, a to bezodkladně poté, co se intervenční centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Sociální služby v intervenčním centru jsou poskytovány jako služby ambulantní, terénní nebo pobytové.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) sociálně terapeutické činnosti,

b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb obsahuje vedle základních činností uvedených v odstavci 2 tyto základní činnosti:

a) poskytnutí ubytování,

b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.

(4) Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.

Čo sa mohlo zmeniť?

To, čo laická aj odborná verejnosť považovali za najväčší nedostatok v danej oblasti a čo mal zmeniť novoprijatý zákon, boli jednoznačne služby pre obe kriminality. Tieto služby sú alfou a omegou, piliermi, od ktorých je následne možné odvodzovať a vytvárať ostatné podporné opatrenia, ako napr. vykázanie z bytu, právo na tlmočníka, právo na informácie o trestnom konaní a pod. V prvom rade kvalifikovaná a včasná pomoc obetiam pomôže

zabezpečiť ich najzákladnejšie potreby, ktorými sú právo na informácie, zaobchádzanie s porozumením, ochrana a odškodnenie.

Transpozícia mala v samostatnom zákone zabezpečiť tieto hlavné oblasti:

- bezplatné, dostupné a kvalifikované služby pre obeť (regulárne financovanie služieb štátom – nie formou projektových grantov, ale na základe akreditácie/licencie);
- ochranu obetí pred sekundárnou viktimizáciou;
- odškodňovanie a peňažná pomoc;
- kontinuálne vzdelávanie pracovníkov relevantných profesií.

Nedostatky vo filozofii a prístupe k problematike obetí v legislatíve a v praxi:

1. Dominancia trestnoprávneho pohľadu na problematiku trestných činov (následok: zjednodušené obviňovanie polície z nečinnosti).
2. Zbytočné spory a vzájomné „pretláčanie“ prístupov k obetiam „všeobecne“ a k špecifickým skupinám obetí, resp. rôznych východiskových filozofií.
3. Neznalosť celostného prístupu v pomoci obetiam – nemožno preceňovať napr. právnu pomoc (nemožno predpokladať, že by napr. Centrum právnej pomoci mohlo efektívne naplniť „víziu“ smernice).
4. Pomoc obetiam musí byť absolútne individualizovaná, neexistujú jednoduché a univerzálne šablóny, vytváranie „akademických“ kategórií je scestné.
5. **Obet' je ľudská bytosť!!**

V ostatnom čase verejnosť pobúrili aj vystrašili konkrétne prípady násilia a tragických kriminálnych činov.

1. Prípady ženy zastrelenej mužom, ktorý ju dlhšie prenasledoval, polícia však prípad riešila ako priestupok (nedostatočné vzdelávanie policajtov, neexistencia služieb, nízka informovanosť verejnosti i odborníkov – policajtov).
2. Komplikovaný prípad domáceho násilia, páchatel prepustený z vyšetrovacej väzby na kauciu znepríjemňuje život svojej bývalej manželke a dcére, manipuluje s informáciami, vyšetrovateľ napriek rozsiahlemu trestnému spisu odporučil riešiť prípad v priestupkovom konaní (neexistencia služieb, závislosť úradov a polície, neznalosť).

V prípadoch týrania blízkej osoby alebo nebezpečného prenasledovania, polícia (z neznalosti?) akoby nedokázala „diagnostikovať“ prípady domáceho násilia, pokiaľ vôbec

prijme podanie a začne konať, posudzuje prípady ako jednorazové skutky, čo je na prekážku riešiť tieto prípady systémovo a účinne. Existencia funkčných služieb a poskytnutie právneho poradcu obetiam od začiatku by pomohlo predchádzať chybám policajného postupu s často tragickými následkami.

3. Prípady násilnnej 16-ročnej dievčiny, páchatelia žijú v rovnakej obci a sú stíhaní na slobode. To je absurdné! Rodičom dodnes nikto neposkytol žiadnu pomoc (stretnem sa s matkou dievčaťa v stredu).

Z á v e r

Nikdy nedosiahneme úplne ideálny stav spoločnosti bez zločinov. Ani zákon o obetiach nezabráni neželaným následkom na 100 percent. Môže ale pripraviť podmienky tak, aby sa ľudia naučili účinne sa vyhýbať nebezpečenstvám a aby vedeli, kde a kto im môže pomôcť, ak nebezpečenstvo hrozí, alebo ich už zasiahlo. Nesmieme trestuhodne zanedbávať starostlivosť o obeť, len preto, že nám a našim blízkym sa to ešte nestalo.

Väzenie – ovocie násilia páchaného na ľudskej dôstojnosti

PaedDr. ThLic. Emil Turiak, PhD.

Abstrakt:

Človek ako bytie je nositeľom nesmierne širokých duchovných horizontov rôznej pestrosti a kvality, ktoré sa navonok prejavujú prostredníctvom jeho myšlienok, reči, postojov a konania. V tejto pestrosti má svoje miesto i zlo, ktoré mnohí ľudia nielen obdivujú, milujú, ale i konajú, čím ohrozujú alebo ničia ostatnú spoločnosť. Tá sa preto voči týmto deštruktívnym jedincům bráni rôznymi opatreniami. Jedným z nich sú i väznice. Príspevok je zameraný na poslanie väzníc a pojednáva tiež o ľudskej dôstojnosti, ktorú je potrebné u väznených osôb v mnohých prípadoch znovu objaviť alebo vybudovať, aby boli schopné vrátiť sa do spoločnosti ostatných ľudí a viesť s nimi harmonický život.

Kľúčové slová:

Človek, dôstojnosť, zlo, násilie, sloboda, láska, odpustenie, milosrdenstvo.

Abstract:

Man as an entity is a bearer of exceedingly wide spiritual horizons of various diversity and quality that are expressed towards the environment through his thoughts, speech, attitudes and

actions. In this variety the evil, that some not only admire, love, but even do, has its place as well. And by doing so they threaten or damage the rest of the society. Society is defending itself from these destructive individuals by various measures. One of them is prison. Paper is aimed at the mission of prisons and it also discusses the human dignity, that needs to be in many cases rediscovered or rebuilt in imprisoned individuals so that they are able to return to the society of the rest of the people and lead a harmonic life with them.

Key words:

Man, Dignity, Evil, Violence, Freedom, Love, Forgiveness, Mercy

„Nekonečne dokonalý a sám v sebe blažený Boh podľa číro dobrotivého rozhodnutia slobodne stvoril človeka, aby mu dal účasť na svojom blaženom živote. Preto je v každom čase a na každom mieste blízky človeku. Volá ho a pomáha mu, aby ho hľadal, poznával a zo všetkých síl miloval. Všetkých ľudí, rozdelených a rozptýlených hriechom, zvoláva do jednoty svojej rodiny, ktorou je Cirkev. Aby to uskutočnil, poslal v plnosti času svojho Syna ako Vykupiteľa a Spasiteľa. V ňom a skrze neho volá ľudí, aby sa v Duchu Svätom stali jeho adoptovanými deťmi a aj dedičmi jeho blaženého života. Aby toto volanie zaznievalo po celom svete, poslal Kristus apoštolov, ktorých si vyvolil, a dal im príkaz ohlasovať evanjelium: *„Chod'te teda, učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého a naučte ich zachovávať všetko, čo som vám prikázal. A hľa, ja som s vami po všetky dni až do skončenia sveta“* (Mt 28, 19 - 20).“ (KKC 1-2).

Prečo?

Prečo Boh stvoril človeka, keď vedel, ako človek sklame? Uspokojivú odpoveď môžeme hľadať jedine v nepochopiteľnej láske a milosrdenstve Boha. Ako môže Boh milovať zločinca? Toho, čo pácha zlo, ba búri sa proti nemu?

Máme sa čo učiť. Jeho diela sú dokonalé – len naše myslenie vo svojej slobode sa dostalo na bok z vytýčenej línie Božieho programu v nás. A toto vybočenie cítime v zhmotnenej – reálnej podobe v tom čo nazývame zlo (nedostatok dobra) - hriech. Boží program rozumu, vôle a lásky spojených so slobodou dáva človeku nepredstaviteľné dimenzie. Avšak ich prijatie, či odmietnutie prináša so sebou dôsledky nie príjemné, ba i deštruktívne.

Avšak nad všetkým týmto žiari istota možnosti nápravy a návratu k pôvodnému

určení (programu) človeka. Prorok Ezechiel to vyjadruje takto: „*Ked' sa hriešnik odvráti od svojej neprávosti, ktorú páchal, a koná podľa spravodlivosti a práva, ten si zachráni dušu pre život.*“ (Ez 18,27)

Je to výzva i pre nás. Kladieme si otázku – či súhlasíme alebo hľadáme cesty a spôsoby návratu zo svojich vlastných poblúdení i pomoci iným, či už skutkom alebo slovom, či modlitbou? Teda otvára sa pred nami priestor a fakt ľudského zlyhania. K tomuto patrí i realita zvaná väzenie a ľudia v ňom.

V tomto príspevku chcem hovoriť nielen o násilí, ale aj o nalomenej trstine a hasnúcom knôtku (porov. Iz 42,3; Mt 12,20).

Predstava v mysli človeka, spojená s pojmom „väzenie“ smeruje zväčša v jej obsahu k miestu, kde je sústredených množstvo jednotlivcov, ktorí si odpykávajú zaslúžený trest za svoje zlé činy. V mysliach mnohých je väzenie miestom plným zločincov a u niektorých vzbudzuje tento pojem hrôzu a strach. Sú i takí, ktorí to vnímajú ako miesto bolesti a týrania tých, čo tam nútene žijú, pretože ich spoločnosť selektovala a zbavila ich slobody. Ba sú i ľudia, ktorí prejavujú súcit a ľútosť nad tými, ktorí sú väznení. Skrátka, predstavy sú rôznorodé, v mnohom pravdivé, ale tiež iluzórne, ba i naivné.

Boží obraz – dôstojnosť človeka

„Čo bolo príčinou toho, že si dal človekovi takú dôstojnosť? Neoceniteľná láska, s ktorou si videl v sebe svoje stvorenie a ,zamiloval si sa' do neho. Ved' z lásky si ho stvoril a z lásky si mu dal prirodzenosť schopnú vychutnávať tvoje večné Dobro.“ (Katarína Sienská, 1995)

Človek je výnimočným dielom, nesie v sebe materiálny princíp stvoreného sveta (ktorého je súčasťou) a dimenziu Božskej identity, ktorá mu určuje výnimočné poslanie a vyšší cieľ smerujúci k jednote so Stvoriteľom. Program lásky smerujúci k Tvorcovi i bližnému mu dáva dôstojný priestor k naplneniu jeho životných túžob po šťastí: „Túžba po Bohu je vpísaná do srdca človeka, lebo človek je stvorený Bohom a pre Boha. Boh neprestáva priťahovať človeka k sebe a jedine v Bohu nájde človek pravdu a šťastie, ktoré neprestajne hľadá.“ (KKC 27)

Dôstojnosť ľudskej osoby

Dôstojnosť je morálny vzťah k sebe samému a spoločnosti k jednotlivcovi, ktorého vedomie je formou sebakontroly osobnosti; na dôstojnosti sa zakladajú požiadavky jednotlivca voči sebe samému: konať tak, aby človek neponížil svoju dôstojnosť. Dôstojnosť ľudskej osoby má pôvod v stvorení človeka na Boží obraz a podobu; uskutočňuje sa v jej povolani k Božej

blaženosti. Je vlastnosťou človeka slobodne smerovať k tomuto zavŕšeniu. Svojimi vedomými a dobrovoľnými činmi sa človek buď zameriava, alebo nezameriava na dobro prisľúbené Bohom a dosvedčované morálnym svedomím. Ľudia budujú samých seba a vnútorne rastú: z celého svojho zmyslového a duchovného života utvárajú materiál svojho rastu. S pomocou milosti rastú v čnosti; vyhýbajú sa hriechu, a ak sa ho dopustili, odovzdávajú sa ako márnотratný syn do milosrdenstva nášho nebeského Otca. Tak dosahujú dokonalosť v láske. (KKC 1700)

Zlo – absencia dobra

„A veľký drak, ten starý had, ktorý sa volá diabol a satan, čo zvädzal celý svet, bol zvrhnutý; zvrhnutý bol na zem a s ním boli zvrhnutí jeho anjeli. A počul som mohutný hlas volať v nebi: Beda však zemi i moru, lebo zostúpil k vám diabol, plný zlosti, lebo vie, že má málo času.“ (Zj 12,9-10;12,12)

Zlo! Kde sa berie? Aký je jeho pôvod? Aký je jeho zmysel? Motívy a dôvody konania zla sú rôznorodé a mnohokrát zložité. Avšak všetky majú spoločného menovateľa – hriech. A tak popri rôznosti otráveného ovocia priniesol hriech ešte jeden „nechcený produkt“, ktorým sú väznice. Žiaľ, je smutné konštatovať, že tieto zariadenia datujú svoju existenciu azda počas celých dejín ľudskej spoločnosti.

Ovocie hriechu malo a má vždy deštruktívne dôsledky nielen u jeho aktéra, ale prenáša sa i na širšie spoločenstvo. Postoj spoločnosti k hriechu bol a je tiež rôznorodý – zväčša voľnejší než je tomu v *Desatore*. Sú však skutočnosti, ktoré spoločnosť nie je ochotná tolerovať, ktoré prekračujú jej únosnosť, ktoré vníma ako ohrozujúce – či deštruktívne činitele. A preto činí opatrenia, aby toto zlo nebujnelo a neničilo jej obyvateľov, kultúru, ekonomiku, vzťahy a mechanizmus.

A pravdou je i to, že poslanie väzníc nebolo vždy využívané len na izoláciu zločincov. Ich múry by vedeli rozprávať aj o zadržiavaní, ba i likvidácii, čestných – no niekedy nepohodlných - ľudí mocnými tej ktorej doby, či národa, dnešnú dobu nevynímajúc.

Agresivita

a/ Agresia je konkrétny prejav správania, ktorým človek ubližuje jednotlivcovi či skupine druhých. Za najčastejšie spúšťače agresie môžeme pokladať konflikt, frustráciu a stres.

b/ Agresivita je relatívne trvalá osobnostná dispozícia jedince správať sa násilne.

c/ Hostilita je negatívny, nepriateľský postoj voči sociálnemu okoliu.

Na rozdiel od agresivity, ktorá je do značnej miery biologicky podmienená, je hostilita výsledkom individuálnych životných skúseností

Násilie

Násilie je uplatňovanie sily voči niekomu alebo niečomu, kto nám stojí v ceste pri realizácii našej túžby - akt sily pôsobiaci proti prekážke. Je ním každá forma ubližovania, prejavu nadvlády, vyhrážania sa, zneužívania moci, fyzického a sexuálneho nátlaku. Násilie nie je konflikt, v konflikte sa stretnú rovnocenné strany, kým násilie je, keď jedna strana zneužije prevahu moci.

Prameň násilia vyviera z egoizmu – z deficitu lásky alebo jej deformít v človeku. Človek nemiluje seba, nedokáže opravdivo milovať ani iných. Aj násilie je odrazom stavu a obsahu „ľudského srdca“.

Formy násilia:

a/ Fyzické násilie: jeho formy zahŕňajú všetky možné formy násilného zaobchádzania od súcania, kopania, bitia rukou, iným predmetom, postrelenie až po vraždu. Podľa všetkých skúseností násilie sa časom stupňuje, dochádza k nemu čoraz častejšie a je čoraz brutálnejšie.

b/ Psychické násilie: násilie vo všeobecnosti nemusí obsahovať fyzický kontakt s obeťou, pretože zastrašovanie, slovné vyhrážky a psychické násilie môžu mať rovnako silné následky. Psychické násilie je každé správanie, ktoré priamo narúša slobodnú vôľu a sebaúctu iného človeka. Nezanecháva síce žiadne viditeľné poranenia, napriek tomu môže byť najhoršou formou násilia. Zahŕňa citové a slovné týranie.

Smerovanie násilia:

a/ Externé: (zamerané na vonkajšie objekty) páchané na iných osobách (fyzické, psychické, morálne) - páchané na prostredí (majetok, príroda, hmotný charakter)

b/ Interné: (zamerané na vlastnú osobu) – páchané na sebe samom (poškodzovanie zdravia telesného, duševného, smrť) – sebapoškodzovanie, choroby, zvrátenosť, výčitky svedomia, únik zo záťažovej životnej pozície, psychická narušenosť, útrpnosť, snaha o dokonalosť (- čudná askéza, náboženské rituály, ...), drogy.

Sloboda

Má množstvo odtínov a podôb. Každý ju chápe po svojom, mnohokrát veľmi

rozlične. Vo väzení je pohľad na ňu iný u zamestnancov, iný u obvinených, iný u odsúdených, ináč ju vníma prokurátor, ináč verejnosť.

Aby človek mohol naplno prežívať dobrotu Božiu, dostal veľký dar slobody, v ktorej sa rozhoduje o smerovaní svojho života a jeho napĺňaní. Táto sloboda je tak veľká, že dovoľuje človeku i vzburu proti svojmu Stvoriteľovi.

Ľudskému rozumu je nepochopiteľné, prečo Boh stvoril takéhoto človeka. A ešte nepochopiteľnejším sa javí fakt, že ten istý Majestát obchádza svoju spravodlivosť nesmiernym milosrdenstvom, dávajúcim nekonečne mnoho možností návratu zblúdenému ľudstvu do Božej náruče.

Akoby história prvého pádu človeka v rajskej záhrade nemala konca. Kontinuálne sa opakuje v mnohých a rôznorodých obmenách. Neustále poukazuje na ľudskú krehkosť. A tak Tomáš Kempenský zdôrazňuje:

„Keby si aj zrejme videl, že niekto hreší a dopúšťa sa ťažkých priestupkov, predsa sa nesmieš pokladať za lepšieho, lebo nevieš, dokedy budeš môcť zotrvať v dobrom. Krehkí sme všetci, ale ty nikoho nepokladaj za krehkejšieho než si sám.“

Väzenie

Samotné uväznenie je veľkým zásahom do slobody človeka. A ak je spojené s mnohými ďalšími otáznikmi, ako je očakávanie riešenia jeho situácie, výška hroziaceho trestu, možná strata ľudských a sociálnych istôt, ktoré požíval na slobode, rozpad vzťahov, strata milovaných osôb atď., potom sa psychická situácia tohto človeka vyhrocuje do čoraz väčšieho napätia a produkuje v jeho osobnosti i správaní mnoho anomálií, skratov i vysokú dávku beznádeje, depresie až rezignácie v tej najhlbšej podobe. Dĺžka pobytu a stupeň nápravno-výchovnej skupiny sa tiež úmerne podpisujú na formovaní jeho osobnosti – mnohokrát dochádza k jej deštrukcii a vytvárajú sa nové formy správania, pre bežnú populáciu nepochopiteľné. Opätovné zaradenie týchto osôb do spoločnosti vystupuje ako závažný problém, pred ktorým nemožno zatvárať oči (Turiak, 2009).

Väzenie je miestom, kde sa prelínajú dva svety:

a/ obvinení a odsúdení – zbavení slobody a rôznych osobných i občianskych práv – ľudia rôznej kvality, názorov a postojov.

b/ zamestnanci rôznych profesií, zamerania a funkcií – vykonávajú tam slobodne svoju prácu (zamestnanie).

Zamestnanci väznice: - príslušníci ZVJS – priamy kontakt s väzňami

- civilní zamestnanci – úradníci a rôzne profesie, u ktorých je

kontakt s väznenými minimálny alebo žiadny.

Toto nútené spolužitie predstavuje pre obe strany (zamestnanci a väznení) nemalú psychickú záťaž a je z mnohých strán náročné. Ich pozícia, poslanie, kompetencie i práva sú rozličné.

Podľa poslania sa väznice delia na:

a/ „Ústavy na výkon väzby“ – sú v nich umiestnené osoby na čas nevyhnutne potrebný k prešetrovaniu prečinov a trestných činov, z ktorých sú podozrivé.

b/ „Ústavy na výkon trestu odňatia slobody“ – ich úlohou je chrániť spoločnosť pred páchatelmi trestných činov, brániť im v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vychovávať ich k tomu, aby viedli riadny život. A tiež výchovne (osvetovo) a preventívne pôsobiť aj na ostatných členov spoločnosti.

Z hľadiska príčin môžeme hovoriť o troch základných kategóriách väznených osôb - klientov. Sú to:

a/ obeť zla iných ľudí (podvody, vydieranie, strach),

b/ obeť vlastnej nevedomosti, nedbalosti, neinformovanosti, neopatrnosti či naivnosti,

c/ pôvodcovia a protagonisti zla (negativizmus, satanizmus, láska k zlu, zvrátenosť hodnotového systému).

Ak sme v hľadaní príčin uväznenia a v pohľade na ne úprimní, v jednom sa zhodujú všetky. Ich podstatou je zlo (hriech) – osobné alebo cudzie. Zlo obmedzuje človeka v jeho telesnej voľnosti a uvádzajúceho ho do obmedzeného priestoru mreží. Zlo, ničiaci dôstojnosť človeka a vstupujúce až k jeho najhlbšej podstate.

Treba zdôrazniť, že je tu tiež skutočnosť nie menej dôležitá. Tou je duša človeka. Duša ako úžasný výtvor Boha. Jej podstata vždy tiahne k Bohu. Avšak človek rozhoduje o jej slobode a smerovaní sám. Tu neexistuje omyl justície ani krivé svedectvo. Jej Tvorca ju dal do výlučného vlastníctva každému jednému z nás.

Činitele ovplyvňujúce klienta vo väzbe

(Pozn. „Klient“ - podľa najnovšej odbornej terminológie používanej pre oblasť väzenstva - je osoba zadržovaná vo väzbe alebo odsúdená pre výkon trestu odňatia slobody.)

Môžeme ich rozdeliť do niekoľkých skupín:

1/ Činitele stáleho priameho kontaktu:

- funkčný mechanizmus väznice
- architektúra väznice
- bezpečnostné, technické, žienijné prostriedky

- zamestnanci väznice – priameho kontaktu
- spoluväzni – obvinení v priamom kontakte na cele - prípadne oddelení,
 - ostatní obvinení (vychádzka, kultúrna činnosť, náboženské aktivity),
 - odsúdení zaradení na práce v domácej réžii ústavu ako obslužný personál slúžiaci pre obvinených.

2/ Činitele občasného priameho kontaktu:

Orgány činné v trestnom konaní (polícia, vyšetrovateľ, prokurátor, obhajca, sudca).

3/ Činitele nepriameho kontaktu:

- užšie sociálne prostredie - blízki ľudia – rodičia, súrodenci, manželský partner, deti
- širšie sociálne prostredie – priatelia, kamaráti, susedia, známi
- práca (zamestnanie) – jej strata alebo ohrozenie
- pracovisko – kolegovia
- uspokojovanie osobných záujmov a potrieb (kultúrne, športové, náboženské a iné).

4/ Ďalšie činitele:

a/ Strava:

Klient má možnosť voľby jednej z troch ponúkaných možností (bežná strava, bezmäsitá strava, vegetariánska strava) alebo ak mu je lekárom predpísaná - diétna strava. Okrem toho má možnosť (pokiaľ má finančné prostriedky na špeciálnom osobnom účte) nákupu potravín (a obmedzeného sortimentu vecí osobnej potreby) v ústavnej predajni. Aj napriek týmto možnostiam sú klienti, ktorí majú so stravovaním problémy.

b/ Mechanizmus režimu dňa:

Značný stereotyp, málo vonkajších podnetov a možností pre kreativitu.

c/ Kontakt so svetom:

- informácie – rozhlas, TV – v obmedzenej miere, spoluväzni
- listy, návštevy príbuzných
- OČTK (orgány činné v trestnom konaní).

d /Spoluväzni (Turiak, 2009).

Fázy pobytu v Ústave na výkon väzby

Na osobu počas pobytu vo väzení, pokiaľ nie je právoplatne odsúdená, sa vzťahuje prezumpcia nevinu – teda je považovaná za osobu, ako by nespáchala trestný čin.

Mechanizmus pocitov a vyrovnávania sa s nimi u prvýkrát väznených prebieha zväčša nasledovne:

(Pozn.: - u opakovaných pobytov vo väzení je prežívanie iné, menej dramatické, pretože títo

klienti mnohé veci poznajú už z minulej skúsenosti a tak mechanizmus vyrovnania sa s nimi ide podľa iného vzorca.)

a/ Nástup:

aa – rýchla zmena situácie – vstup do ÚVV, po prekročení brány nemožno vyjsť von.

ab – strata slobody (hlavný činiteľ) – uvedomenie si určitej bezmocnosti v riešení svojej pozície.

ac – obrovský emočný nápor – doznievanie negatívnych zážitkov predchádzajúcich umiestneniu do väzby (vyšetrovanie políciou, súdne väzobné nariadenie, ale tiež trestný čin, či iné okolnosti predchádzajúce a vedúce k uväzneniu).

Reakcie uväznených: - vyľakanosť

- vnútorný i vonkajší vzdor
- rezignácia
- bezradnosť
- pokus o poškodenie sa
- pokus o samovraždu

ad - protokolárne opatrenia:

- spísanie agendy a poučenie klienta (spojené s otáznikom, čo bude ďalej),
- odobratie osobných vecí (strata vonkajšej identity),
- hygiena a ústavné ošatenie (neosobná uniformita, vnútorný odpor, negatívne pocity, pocit hanby a poníženia).

ae - umiestnenie na celu – nová situácia prostredia – zariadenie, posteľ, okno, dvere, stôl a stoličky, hygiena...

- spoluväzni – neznáme osoby (zväčša od 1 – 4 na cele) – kto sú, akí sú, ako ho prijmú (výsmech, pochopenie, chlad, vydieranie...?), čo budú od neho požadovať?

b/ Prvé dni:

Nesú v sebe množstvo otáznikov rôzneho charakteru - klient sa zoznamuje:

ba - s prostredím a okolím nového núteného bydliska

bb - s ľuďmi bývajúcimi spolu s ním

bc - okrajovo s niektorými zamestnancami

bd - s funkčným mechanizmom väznice a formálnou náplňou dňa.

c/ Prvé 2-3 mesiace:

Sú poznačené vnútornou túžbou, ba presvedčením, že sa jeho situácia bude rýchlo riešiť

a dopadne pre neho čo najvýhodnejšie. Zároveň začínajú vznikať rôzne zmiešané pocity, pretože veci a udalosti sa riešia a hýbu iným tempom (zväčša veľmi pomaly alebo vôbec) a iným spôsobom, ako sú jeho predstavy.

Sú poznačené určitou netrpezlivosťou a nervozitou, čo sa nezriedka premieta aj do jeho správania sa k spolubývajúcim i k zamestnancom a tiež písaním listov rôznym osobám či inštitúciám.

d/ Rezignácia:

Má rôzne podoby a rôzny priebeh. Je poznačená osobnostným charakterom uväzneného – jeho povahovými vlastnosťami, záujmami, spoločenským štatútom, ktorý na slobode zastával, zdravotným stavom i odolnosťou jeho nervovej sústavy a pod.

Je to fáza spojená buď:

- da/ s racionalizáciou situácie, v ktorej sa klient nachádza. S uvedomelým zdôvodnením a analýzou udalostí, okolností a dôvodov stavu, aby mohol prežiť bez vážnej psychickej ujmy,
- db/ s psychickým strádaním, ktoré môže vyvrcholiť celkovým zrútením osobnosti (klient sa stáva psychiatrickým pacientom),
- dc/ s apatiou – nezáujmom o veci ohľadom seba i mimo seba,
- dd/ negatívnou radikalizáciou – obviňovaním a nenávisťou voči všetkým a všetkému okolo seba,
- de/ únikom – uzatvorením sa do seba
– sebazničením (vlastná smrť sa javí ako východisko).

e/ Pretrvávajúce – čakanie na zmenu:

Je u väčšiny klientov relatívne najdlhšou fázou. Klient si už našiel svoje miesto a je relatívne pokojný. Naučil sa žiť v prostredí i funkčnom mechanizme väznice. Je to fáza prípravného šetrenia pred súdom orgánov činných v trestnom konaní – príprava a uzatváranie spisov a podkladov potrebných pre súdne rozhodovanie.

f/ fáza riešenia:

Je to čas súdnych pojednávaní.

Udalosti začínajú naberať novú dynamiku a charakter. U klienta vzrastá vnútorné napätie, spojené s očakávaným verdiktom súdu.

Je tu veľmi dôležité vedomie racionalizácie svojho stavu:

- Do akej miery sa obvinený cíti byť vinným a sa s touto skutočnosťou i vnútorne stotožňuje. (Ak si je obvinený vedomý svojej viny a priznáva ju, zväčša hľadá možnosť riešenia svojej situácie s prokurátorom: „dohodou o vine a treste“ - čo spravidla prináša 2/3

trestnú sadzbu a súd ju už len formálne potvrdzuje.)

- Nie každý klient však pripúšťa svoju vinu a to aj vtedy, keď evidentne ide o ním spáchaný trestný čin:

fa – u niekoho je to divadlo navonok s cieľom dosiahnuť výhody a zmiernenie trestu

fb – niektorí obvinení nie sú schopní celkom reálne posúdiť svoju situáciu, pretože v čase spáchania trestného činu boli pod vplyvom látok utlmujúcich alebo znemožňujúcich kontrolu ich konania. Potom sú v dohadoch i v presvedčení, že trestný čin spáchal niekto iný a oni sú len obeťou sprisahania niekoho iného.

fc – časť obvinených nemá v sebe dostatočne rozvinutý citový alebo racionálny mechanizmus, a to im bráni reálne posudzovať svoju situáciu. Ide predovšetkým o psychiatrické a psychopatické osobnosti, ale tiež osoby mentálne retardované.

e/ finálna fáza:

Je spojená s verdiktom súdu.

Obvinený sa dostáva do novej situácie:

ea – je prepustený na slobodu

eb – je odsúdený, ale súd mu vymeral nižšiu sankciu než očakával - je to preň relatívne dobré

ec – súd potvrdil to, čo očakával

ed – súd mu vymeral trest vyšší ako očakával

ec a ed – sú často spojené s rôznymi nepredvídanými reakciami, ktoré môžu mať aj tragickú podobu (zvlášť ak ide o výnimočné alebo doživotné tresty) (Turiak, 2009).

Diferenciácia väznov

- odsúdených podľa skutkov – činov – do skupín s diferenciáciou A,B,C:

- mierny stupeň stráženia (otvorené oddelenia)

- stredný stupeň stráženia

- maximálny stupeň stráženia

Verejnoprospešné práce, náramky

Podmienečné tresty

- muži, ženy – zvlášť

- mladiství, dospelí - zvlášť

- (dôchodcovia), nemocnica Trenčín

Cena pobytu vo väzení – cca. 1000 eur za mesiac (priame náklady + réžia a celý mechanizmus funkcie a ochrany). – *pracujú, nepracujú – náklady štátu!*

(Kladíme si otázku, prečo im nedávame prácu, zmysluplnú náplň času a nepracujeme na ich kultivácii?)

Osoba väzneného - jeho svedomie a hodnotový systém

Svedomie

Vnútorný hlas v človeku hodnotiaci jeho myslenie, reč i konanie. Svedomie je chápané v podrobnostiach rôznorodo. Avšak podstatné vyjadrenie smerujúce k akémusi vnútornému hodnotiacemu mechanizmu v človeku je obsiahnuté v každom definovaní svedomia.

Slovník slovenského jazyka opisuje svedomie ako: „*mravné vedomie, podľa ktorého posudzujeme alebo hodnotíme svoje vlastné konanie, svoje činy z hľadiska všeobecných alebo špecificky určených mravných zásad (spoločnosti): dobré, zlé svedomie.*“

Podľa Martina Heideggera (2002) je svedomie: „*mlčanlivé volanie*“, je vnútorná inštancia, ktorá vedie súdy človeka o tom, čo sám spôsobil, alebo čo sa chystá spôsobiť. Nadväzuje na ľudskú schopnosť sebareflexie, t. j. schopnosť uvažovať o sebe samom, „pozrieť sa“ na seba inými očami, než je pohľad vlastného záujmu a sebaapresadzovania.

V katechizme Katolíckej cirkvi o svedomí čítame:

„V hĺbinách svedomia človek odкрýva zákon, ktorý si on sám nedáva, ale je povinný ho poslúchať. Jeho hlas ho neprestajne vyzýva, aby miloval a konal dobro a vyhýbal sa zlu, a keď treba, zaznieva mu v hĺbke srdca.... Lebo človek má v srdci Bohom vpísaný zákon.... Svedomie je najskrytejším jadrom a svätyňou človeka, kde je sám s Bohom, ktorého hlas sa ozýva v jeho vnútri.“ (KKC 1776)

„Svedomie je zákon nášho ducha, ale presahuje ducha; dáva nám príkazy a znamená zodpovednosť a povinnosť, strach a nádej,.... Je poslom toho, ktorý nám hovorí akoby cez závoj vo svete prírody, ako aj vo svete milosti, ktorý nás poučuje a riadi. Svedomie je prvým zo všetkých Kristových zástupcov.“ (KKC 1778)

„Svedomie je najskrytejším jadrom a svätyňou človeka, kde je sám s Bohom, ktorého hlas sa ozýva v jeho vnútri.“ (KKC 1795)

Hodnota

Čo to je?

Život, sloboda, zdravie, peniaze, cestovanie, zábava, láska, priateľstvo? Aká je cena týchto jednotlivých skutočností? Hodnotíme peniaze viac ako zdravie? Kariéru viac ako lásku? Zábavu viac ako priateľstvo? Ako vplývajú jednotlivé hodnoty na motivácie konania? Ak

niekto považuje kariéru v zamestnaní za vysokú hodnotu, potom ho táto skutočnosť bude silne motivovať k tomu, aby sa mnohého zriekol pre jej dosiahnutie.

Pojem hodnota býva vymedzený najrôznejším spôsobom. Najvšeobecnejšie môžeme povedať, že ide o všeobecný pojem ocenenia čohokoľvek v zmysle materiálnom i duchovnom. Pojem hodnota predstavuje interdisciplinárnu kategóriu. Vyskytuje sa v psychológii, sociológii, politike, ekonómii, matematike, filozofii atď.

Skúmaním podstaty hodnôt, vzniku hodnôt, platnosti hodnôt, podstatou procesu hodnotenia sa zaoberá vedná disciplína - axiológia.

Svet ľudí je hodnotový. „Byť hodnotou, existovať ako hodnota, mať hodnotu – všetky tieto a podobné výrazy vypovedajú o zvláštnej funkčnosti vo vzťahu k človeku, o roli, akú javy a veci, ktoré nás obklopujú a ktorými sa obklopujeme, zohrávajú v našom živote“ (Dorotíková, 1998, s. 44).

Podľa Hudečka (1986) sa hodnota môže chápať v týchto významoch:

- ako stav vecí, ktoré uspokojujú naše potreby,
- ako pozitívne hodnotené objekty našich postojov,
- ako kritérium, na základe ktorého uznávame rôzne objekty ako vhodné pre naše hodnotenie.

Vo filozofii všeobecnými hodnotami rozumieme význam, ktorý pripisujeme nejakej veci, či konaniu na základe toho, že môžu uspokojiť našu určitú potrebu. Hodnotou je to, o čo sa má človek usilovať, čo stojí za to, aby sa stalo predmetom jeho chcenia a snaženia.

Predmetom mravného hodnotenia sú vzťahy ľudí k ľuďom a ľudské konanie, v ktorom sa tieto vzťahy prejavujú.

„Hodnota z psychologického hľadiska sa definuje ako „čosi“, čo je samo o sebe cenné a žiaduce, čo uspokojuje jeho potrebu - biologickú, psychickú alebo spirituálnu, a čo zaisťuje, alebo zvyšuje hodnotu človeka ako vlastníka týchto hodnôt“ (Szentmartoni 1996, s.50). „Aby náš pojem o samom sebe mohol byť pevným pilierom našej osobnosti a zároveň aby sme sa dokázali orientovať v stále sa meniacom svete bez toho, aby sme stratili pocit rozdielu medzi sebou a vonkajším svetom, musíme zostať verní určitým základným hodnotám. Tieto hodnoty človek nenachádza v sebe, ale hľadá ich v realite života. Tým sa zároveň vracia k mystériu života, ktorý mu bol darovaný, čiže k nadprirodzenej dimenzii“ (Szentmartoni 1996, s. 51).

Hodnotový systém človeka

Je odrazom jeho potrieb, záujmov a cieľov.

Na tento hodnotový systém a jeho utváranie pôsobí značnou mierou aj spoločnosť so svojimi požiadavkami a spoločenskými normami. Tieto vplyvy spôsobujú, že aj keď majú

mnohí ľudia zhodné určité názory, postoje, zhodujú sa v záujmoch a cieľoch, môžu uznávať aj rovnaké hodnoty, predsa ich hodnotový systém sa v mnohých smeroch odlišuje.

Hodnoty, ktoré sú uznávané, netvorí náhodné zoskupenie, ale sú navzájom usporiadané, tvoria určitý poriadok, ktorý nazývame hodnotový systém. Tento systém si utvára jediniec, skupina alebo i spoločnosť. Rozsah, akým sa individuálny hodnotový systém vzdďľuje, alebo približuje spoločenskému, je meradlom sociálnej začlenenosti jedinca do spoločnosti, meradlom psychickej vyváženosti a psychického zdravia. Hodnotový systém netvorí všetky objektívne existujúce hodnoty, ale spravidla iba tie, ktoré sú zaradené do kategórie uznávaných a motivačných hodnôt (Hudeček, 1997).

„Hodnotový systém vzniká v interakcii individua so svojím sociálnym prostredím na základe princípov učenia ... jeho dynamické pretváranie a rast, za podmienok zachovania relatívnej konzistentnosti a kontinuity, je spôsobené práve tým, že hodnotový systém je súčasne činiteľom svojho vlastného utvárania“ (Grác, 1979, s. 46).

Vzťahy medzi jednotlivými hodnotami spôsobujú problémy a jedným z aspektov, ktorým ich môžeme vymedziť je hierarchické usporiadanie, tzn. zoradenie hodnôt v rámci určitého hodnotového systému. Hodnotová hierarchia znamená, že nie všetky hodnoty sú v tomto systéme rovnako významné. Niektoré sú dominantné, iné menej dominantné. Neexistujú v nej akési „najvyššie“ hodnoty, od ktorých sa odvíjajú tie „nižšie“ (Dorotíková, 1998).

Pre každého sú dôležité iné. Rôzne predmety nemajú rovnakú hodnotu pre všetkých a nič nie je hodnotné samo o sebe a navždy (Brožík, 2006).

Každý človek má svoj systém hodnôt, ktorým sa vo svojom správaní a uvažovaní riadi. Nie je podstatné, či si svoj hodnotový rebríček uvedomuje, alebo koná intuitívne (Vacek 2008).

Hodnotový systém a svedomie sú modelované:

1/Rodina:

- výchova, ktorú dostali, starostlivosť a láska rodičov, zanedbaná výchova,
- funkcia rodiny – pozitívne – negatívne smerovanie a výchovná atmosféra,
- vzor,
- prostredie a kultúrna úroveň,
- citové zázemie, tolerancia

„Rodinné prostredie neuveriteľne silno pôsobí na charakter a rozvoj dieťaťa. Väčšinu dobrých a zlých vlastností, ktoré vytvárajú charakter, pochyť dieťa veľmi skoro doma - od

rodičov a od ostatných rodinných príslušníkov“ (Tersteniak, 1968, s. 18).

Príklad:

Tento dialóg sa uskutočnil začiatkom roka 2007 vo väznici v Žiline. Jeho aktérmi boli väzenský kaplán pôsobiaci v tamojšej väznici a 45-ročný muž obvinený z lúpeže. Z obsahu rozhovoru môžeme vidieť mnohoraké smutné podoby nezvládnutej (zanedbanej) rodinnej výchovy (príklad rodičov), ktorá aj po mnohých rokoch ešte stále prináša bolestné ovocie. Ak máte chvíľku – venujte mu pozornosť (On – väzeň, K – kňaz):

On: Dostal som vnútorné osvietenie mysle - prišiel som na to, že príčinou môjho nešťastia je hriech. Vidím to vo svojom vlastnom živote, ale i u mojich predkov. Nevieť čo je to za silu, ktorá ma núti, aby som kradol. Asi som prekliaty alebo to mám zdedené! Pamätám si, že už môj starý otec kradol. Chodil v noci susedom po stodolách, sýpkach i chlievoch a vždy čosi ukradol. To isté robila i moja matka. Alkoholizmus a hrubosť otca, spolu s matkinou chamtivosťou po peniazoch, priniesli ovocie i v mojom živote. Dnes viem, že je veľmi trpké a bolestné. Ešte i dnes pociťujem úzkosť pri spomienkach na situácie, keď sa otec večer vracal z krčmy opitý domov. Schovávali sme vtedy nože, sekery a ostatné ostré predmety do sena v stodole, aby ich otec nenašiel. Prichádzal domov s nadávkami a často rozžúrený. Mnohokrát sme pred ním z domu utekali a prespávali vonku, alebo keď bolo zlé počasie, u susedov. Bol to hrozný pohľad. Môj otec – to bol opilec a tyran. Nemal som k nemu žiadny pekný vzťah. Naopak, bál som sa ho a v srdci cítim i dnes zatrpknutosť, strach i opovrhovanie ním. Nosím to vo svojom srdci ako boľavú ranu. Túžil som po jeho láske, ale nedostávalo sa mi jej.

Jediná osoba, ku ktorej som cítil náklonnosť, bola moja matka. Keď som zistil, že má rada peniaze, kupoval som si jej lásku aj nimi. Keď som prvýkrát ako chlapec ukradol peniaze a priznal som sa jej, ona ma nepokarhala ani nepotrešala, ale mi povedala, aby som to nikomu nehovoril. Potom sa to už opakovalo často. Matka ukradnuté peniaze zobrala, mňa opäť nepokarhala a dávala mi navyše vypiť trochu alkoholu, ktorému tajne holdovala. Bol to zvláštny vzťah. Dnes, keď sa pozerám späť, vidím, že matka upriamila svoj citový vzťah hlavne na mňa, lebo s otcom si nerozumela. Ich manželský život bol životom dvoch cudzích ľudí pod jednou strechou. Každý si žil svoj život, robil si čo chcel a mal svoje záujmy a lásky. Otec sa utápal v alkohole a matka milovala hlavne peniaze. Viackrát som pozoroval matku cez kľúčovú dierku. Často sa totiž zamykala do izby a otvárala skriňu, od ktorej kľúč nosila stále pri sebe. Vyberala z nej peniaze – mala ich tam veľa. Počítala ich, hladkala, ukladala. Nové dávala na policu dozadu a staršie kládla dopredu. Bol to zvláštny rituál. Matka bola pri ňom, zdá sa, šťastná. Keď túto hru skončila, skriňu zatvorila, kľúč zabalila do vreckovky a vložila do vrečka sukne, na ktorom starostlivo zapla gombík. Musím povedať, že mala veľmi veľa

peňazí. Tešila sa z nich. Ukladala ich do skrine a neužíla si ich. Boli v dome, ale nič za ne nekupovala. Neskôr, keď ochorela, všetky ich dávala lekárom a keď zomrela, nezanechala z nich nič. Všetka jej radosť sa rozplynula ešte počas jej života. Naša rodina bola čudným spolkom. Spolu s bratom sme mali pred očami život našich rodičov, ktorých nespájala láska, ale vzájomná nenávisť a zloba. Nevieť prečo vlastne spolu žili. Čas bežal a ja som sa pomaly, ale isto stával zlodejom. Kradol som aj bez rozumného dôvodu a potreby. Mám pocit, že sa zo mňa stával kleptomán. Po skončení základnej školy som odišiel z domu na učňovskú školu na Moravu a býval som na internáte. Cítil som sa tam dobre, aj v škole som patril medzi prospechovo lepších žiakov. Občas som niečo ukradol, aby som si finančne polepšil. Vosemnástich som sa naozaj zamiloval. S dievčaťom som si rozumel a veľmi sa mi páčilo. Rozhodol som sa, že zmením spôsob svojho života, prestanem s krádežami a založím si vlastnú rodinu. Jedného dňa som dievča priviedol domov a predstavil rodičom. Matka mi začala tento vzťah rozhovárať a po krátkom čase sa jej ho podarilo rozbiť. Ja som nemal silu urobiť jej proti vôli. Rozišiel som sa s dievčaťom. Potom som začal viacej popíjať alkohol. Trvalo to viac rokov, až kým som sa nespoznal s inou ženou, ktorá mi bola sympatická. Kvôli nej som prestal piť. Mal som dobrú prácu a robil som ju rád. Bol som manuálne zručný, železiarskym konštrukciám som rozumel a vedeli to aj moji nadriadení. Chceli sme si založiť rodinu. Len čo sa to matka dozvedela, hneď začala útočiť na túto moju priateľku a ja som sa s ňou rozišiel. Bol som príliš naviazaný na matku a nedokázal som sa oslobodiť z jej pút. Opäť som zostal sám, bez zmyslu života. Postupom rokov sa zobúdzať vo mne zvláštny pocit. Čosi prešlo z matky na mňa. Musel som mať pri sebe stále nejaké peniaze. Keď som ich necítil na tele, bol som akýsi nesvoj. Túžba po nich a dotyk s nimi stále vo mne zosilnievali. Po rozchode s treťou frajerkou, na nátlak matky, to začalo ísť so mnou dole vodou. Opäť som začal piť a prišiel som aj o prácu. Opilca nechceli. Keďže som nemal prácu, nemal som ani peniaze a tak som sa začal uchýľovať ku krádežiam. Je zvláštne, vždy som akosi vedel, kto je vhodný objekt na okradnutie. Cítil som, kto má peniaze a kde ich má. Okrádal som ľudí a utápal sa v alkohole. Otec a matka zomreli, ale môj život naďalej bežal dole vodou.

K: A ako ste sa dostali do väzenia?

On: Hovorí sa, že potiaľ sa chodí s džbánom po vodu, kým sa nerozbije. Po jednej krádeži ma chytili (vytrhol som kabelku jednej pani a utekal som preč). Niekoľko ma pozoroval a zavolať policajtov. Svedkovia ma usvedčili a tak som sa dostal na rok a pol do väzenia. Keď som odtiaľ vyšiel, hovoril som si, že budem žiť ináč. Nedarilo sa mi nájsť prácu a tak som na vlakovej stanici okradol niekoľkých ľudí. To sa zopakovalo viackrát, až kým som sa znovu nepopálil. Môj pobyt vo väzení bol už mnohoročný (osem rokov), lebo som dostal paragraf za

lúpež.

K: A prečo ste vo väzení teraz?

On: Po tých ôsmich rokoch väzenia som bol na slobode len niekoľko týždňov. Dával som si pozor. Musím povedať, že svet sa dosť zmenil a ľudia z môjho rodiska tiež akosi na mňa zazerali. Chodenie po úradoch ma veľmi unavovalo. Bolo to zdĺhavé a nenachádzal som všade porozumenie. To ma znechucovalo. Taktiež brat nechcel mať so mnou nič spoločné, hovoril mi, aby som si našiel prácu a živil sa poctivo. Pravdu povediac, do práce sa mi veľmi nechcelo a keďže som nedostával ani sociálnu podporu, občas som niečo potiahol a speňažil to. Raz som bol v meste a vošiel som do krčmy. Hneď som vedel ku komu si mám sadnúť. Dal som sa do reči s jedným pánom, u ktorého som cítil peniaze. Pili sme spolu, lepšie povedané, opil som ho a potom som mu nebadane vybral peňaženku a odišiel som von. On však rýchlo zistil, že nemá peňaženku a zavolať policíu. Tá ma chytila a tak som opäť tu.

K: Páči sa vám takýto spôsob života?

On: Nie. Ale už si ani celkom nerozumiem. Myslím si, že som prekliaty.

K: Aký máte vzťah k peniazom?

On: Peniaze! (Rozžiarili sa mu oči a rozjasnila tvár.) Keď ich mám pri sebe, cítim sa veľmi dobre. Viete, ja ich mám najradšej všade na svojom tele.

K: Ako to myslíte?

On: Dávam si ich pod košeľu - na prsia, do všetkých vreciek, do ponožiek na nohy, za pás a v zime aj na hlavu pod čapicu – skratka všade. Keď ich cítim na svojom tele, vtedy som šťastný – priam blažený.

K: Ale teraz ich zrejme dlho nebudete mať pri sebe.

On: To je pravda, veľmi mi to chýba!

K: Nebolo by pre vás lepšie, keby ste si boli peniaze zarábali a mohli ich mať aj pri sebe, aj chodiť po slobode?

On: Určite máte pravdu. Som tu za odcudzenie peňaženky so šesťdesiatimi piatimi eurami, ale charakterizujú to ako lúpež. Hrozí mi dlhoročný trest, Nevie, ako to zvládnem. Dnes už jasne vidím, že som robil zlo a pomôcť mi môže len Boh. Prosím ho o pomoc, už nevládzem..... neviem ako to prežijem.

(Tento muž bol odsúdený za opakovanú lúpež na 22 rokov straty slobody. Väzenie ťažko znáša, je zlomený, z neho narušená osobnosť - životná ruina.)

2/ Širšie sociálne prostredie - škola, kamaráti, spoločnosť, internet, televízia a iné médiá,

3/ Svetonázor – vzťahy, veci, ľudia, ideológia, kultúrne zvyklosti,

4/ Náboženské presvedčenie – úprimná a zdravá viera v Boha, ateizmus, sekty, fanatizmus, manipulácia, výhody – zneužívanie.

Kňazova prítomnosť a pôsobnosť vo väzení

Je mnoho pohľadov na riešenie otázok spojených s funkciou a poslaním väzňov a ľudí pobývajúcich v nich. Jednou z nich je i význam duchovnej starostlivosti o väznených.

Mnohokrát počúvame názor, že títo si nezasluhujú žiadny súcit, že majú trpieť za to, čo spôsobili, že si nezasluhujú milosrdenstvo, keď ani oni sami neboli pri páchaní zla a násilia milosrdní. Áno, z pohľadu suchej spravodlivosti takéto konštatovanie má svoju logiku a obстоjí. Ak však pozeráme do budúcnosti, tak táto cesta k lepšiemu zajtrajšku nevedie – tu sa len roztáča špirála činu, krivdy a odplaty, ktorá bude rozsievat' neustále skazu a bolesť.

Ak pozeráme na človeka vo svetle hodnoty, ktorú mu dal Boh – jeho Stvoriteľ, potom sa pred nami otvára i priestor ozajstnej ľudskej dôstojnosti, ku ktorej sme všetci pozvaní. A práve tu niekde treba hľadať aj príčiny zla v páchatel'ovi, ale tiež cesty k jeho zmene. To, že človek podľahne pokušeniu zla – je mnohokrát len dôsledok iného zla, ktoré on v svojom živote zakúsil, v ktorého objatí žil a s ktorým sa nevedel vysporiadať. Aby sa tomu urobil koniec, je potrebné túto krútnavu zastaviť. A cesta k tomu vedie cez odpustenie a lásku Božiu i ľudskú. Iba ten, kto je milovaný, sa môže láske učiť aj sám. Kto lásku nezakúsil, ten ju nevie rozdávať, pretože sa nenapil z jej prameňa a nevyviera z jeho srdca. A práve títo ľudia potrebujú najviac úrodnú vlahu jej blahodarnosti do vyprahnutých širok i hlbok ich srdc, aby sa prebudili k novému životu (životu porozumenia, prajnosti, ale i odpustenia, milosrdenstva a obetavosti), aby sa ich túžba po šťastí naplnila v nádeji a dôvere v dobročinnosť pôsobenia pravej lásky v ich životoch. Cesta k tomu vedie cez odpustenie im a potom odpustenie ich sebe samým i všetkým okolo nich. Takéto ovocie sa rodí v objatí milosrdnej lásky Božej, ktorá nás všetkých povoláva k pravej dôstojnosti Božích detí.

Kristus – stelesnené Milosrdenstvo – nás všetkých prijal a pozýva nás k jeho nasledovaniu. V objatí jeho lásky sa rodí nové ľudstvo. K spolupráci na tomto diele sme pozvaní všetci. V tomto duchu nachádzame zmysel odpustenia, pretože cezeň sa môže zrodiť aj z najväčšieho zločinca svätec vysokého jasu Božej slávy. Kňaz pôsobiaci vo väzení má byť toho protagonistom, nositeľom a žitým obrazom.

Kňaz je predovšetkým ten, čo prináša Krista do temnôt, či bludiska ľudských srdc tých, čo strádajú v tomto mieste neslobody a sú zmietaní rôznorodými životnými otázkami a otáznikmi. On poukazuje i na duchovný rozmer ľudskej bytosti a vyšší zmysel existencie.

Pozýva k osobnému stretnutiu so Spasiteľom každého jedného z nás – teda aj ľudí spútaných duchovnými či telesnými putami.

Stretnutie Ježiša s človekom má za cieľ jeho spásu. Je to spása ponúknutá, nie vnucovaná. Kristus očakáva od človeka, že ho prijme s dôverou, ktorá mu otvorí myseľ pre veľkodušné rozhodnutia, schopné napraviť spáchané zlo a podporovať dobro. Niekedy je to dlhá cesta, ale určite podnetná, pretože človek po nej nejde sám; veď ho sprevádza sám Kristus a pomáha mu. Ježiš je trpezlivý spoločník na ceste, vie rešpektovať tempo a rytmus ľudského srdca, aj keď neúnavne povzbudzuje každého kráčať cestou, ktorá vedie k záchrane (Ján Pavol II., 2000).

Obsahová pôsobnosť kňaza je zameraná na viacero rovín:

a/ duchovnú – Božie slovo, príprava na prijatie sviatostí, vysluhovanie sviatostí, katechézy, pobožnosti, modlitbové stretnutia, náboženská literatúra,

b/ všeobecnú – všeobecné a všeludské rozhovory na rôzne témy. Tieto všeobecné dialógy sa mnohokrát stávajú mostom pre nadviazanie vážneho dialógu zameraného na život viery,

c/ záujmovú činnosť – podľa režimu a reálnych možností ústavu (práca s drevom, modelovanie, výtvarná činnosť, šport.),

d/ kultúrnu – podujatia, filmy, literárna a výtvarná činnosť,

e/ osvetovú – besedy, tematické prednášky.

Základným postulátom prístupu kňaza musí byť viera v dobro človeka, v duši ktorého sa zrkadlí Boží obraz. Kňaz musí odložiť predsudky a zaujatosť vo vzťahu k vážnom a naučiť sa ich vnímať a prijímať v duchu pravdy, spravodlivosti a lásky.

Kňaz má byť trpezlivým a vytrvalým spoločníkom dušiam väznených. Má mať pozorný pohľad a držať citlivo ruku na pulze ich života s neustálou ochotou byť pripravený sprostredkovať službu milosrdenstva v ich odvrátení sa od hriechu. Má im byť nápomocný pre vanutie Ducha milosti – zvlášť u tých, kde hasnúci knôtik viery je potrebné nechať znovu rozhorieť a nalomený vzťah k Bohu, k sebe i blíznym ošetriť, aby sa zhojil a zmocnel.

Pán je blízko, ale skutkami, slovami, srdcom im hovorte, že Pán nezostáva pred ich celami, nezostáva vonku pred väznicami, ale je vo vnútri, je tam. Môžete im povedať nasledovné: Pán je vo vnútri spolu s nimi, aj On je stále vážnom. Vážnom našich sebeckých systémov, mnohej nespravodlivosti. Napokon, je predsa ľahšie potrestať slabšieho, kým veľké ryby si slobodne plávajú vo vodách, však? Žiadna cela nie je natoľko izolovaná, aby sa do nej nedostal Pán, žiadna: On je tam, plače spolu s nimi, pracuje s nimi, dúfa s nimi. Jeho otcovská

a materská láska sa dostane všade. Preto každého prosím, aby si otvoril srdce tejto láske (František, 2013).

Rôznorodosť činiteľov vplývajúcich na osobnosť väznených zanecháva na nich rôzne stopy a odozvy (v dobrom i zlom). Kňaz je tiež jedným z nich, ktorý môže a má vnášať svetlo do života ľudí vo väzení. Je tým, ktorý nesie pochodeň Kristovej blahozvesti pre všetkých.

Má byť hlasom volajúcim: „*Pripravte cestu Pánovi, vyrovajte mu chodníky!*“ (Mk1, 3)

Jeho poslanie je špecifické a ukazuje väzneným na ten rozmer osobnosti, ktorý nemožno spútať ani väzením. On pracuje so slobodou ľudského ducha a hodnotou ľudskej duše. Poukazuje na jej nesmiernu cenu a koná službu, ktorá jej pomáha v raste, v rozkvetu a v rozlete.

Evanjeliovú správu má niest' nielen na jazyku, ale ju má autenticky proklamovať svojím životom. Jeho reč a postoje majú hovoriť o Kristovej добрote, ktorý pozýva všetkých: „*Pod'ite ku mne všetci, ktorí sa namáhate a ste preťažení, a ja vás posilním. Vezmite na seba moje jarmo a učte sa odo mňa, lebo som tichý a pokorný srdcom; a nájdete odpočinok pre svoju dušu*“ (Mt. 11, 29 – 30).

Do tohto sveta vnútornej neistoty, ohrozenosti, otáznikov i chaosu väznených má prinášať a rozdávať Kristovo uistenie: „*Ja som cesta, pravda a život*“ (Jn 14,6).

Bibliografia:

BROŽÍK, V.: *O hodnotách a l'ud'och*. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, 2006. ISBN 80-8050-958-1.

DOROTÍKOVÁ, S.: *Filosofie hodnot: Problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-86039-79-X.

FRANTIŠEK: *Príhovor pri príležitosti národného zhromaždenia väzenských kaplánov Talianska*, 23. októbra 2013.

GÁL, F., ALAN, J.: *Spoločnosť vo svetle sociológie*, Bratislava, 1987.

GRÁC, J.: *Pohľady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: SPN, 1979.

HARTL, P.: *Stručný psychologický slovník*. Praha: Portál. 2004. ISBN 80-7178-803-1.

HEIDEGGER, M.: *Bytí a čas*. Praha: Oikymen. 2002. ISBN 80-7298-048-3.

HUDEČEK, J.: *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia, 1986. ISSN: 0069-2298.

JÁN PAVOL II.: *Posolstvo na slávenie jubilea vo väzniciach*, Vatikán 24. júna 2000.

KATARÍNA SIENSKÁ: *Il dialogo della Divina provvidenza*, Roma: G. Cavallini 1995.

KATECHIZMUS KATOLÍCKEJ CIRKVI. Trnava: SSV. 1999. ISBN 80-7162-259-1.

STRUČNÝ PSYCHOLOGICKÝ SLOVNÍK. Bratislava: Pravda. 1987.

SVATÉ PÍSMO. Trnava: SSV. 2005. ISBN 80-7162-538-8.

TERSTENIAK, A.: *O lidských vztazích*. Roma: Křesťanská akademie, 1968.

TURIAK, E.: *Nech hodí kameňom*. Ročenka 2008. Ordinariát OS a OZ SR, 2009. ISBN 978-80-89261-27-7.

TURIAK, E.: *Pre-trial detention and its impact on a detainee*. Association internationale Sciences, Éducation, Cultures, Tradition – Fribourg, To Regain the Colours of a Butterfly... in the Circle of Therapy and Resocialization. Special Pedagogues' Deliberations. Fribourg 2009. ISBN 978-2-9700690-0-3.

VACEK, P.: *Rozvoj morálneho vedomí žiaka : metodické námety k realizácii priečkových tém*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

Ochrana biologickej rodiny z pohľadu medzinárodných ľudsko-právnych štandardov

JUDr. Marica Pirošíková, zástupkyňa SR pred ESLP

1. Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva

Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) je úplne jednoznačná v tom, že primárne chráni biologickú rodinu. Akékoľvek rozdelenie rodiny predstavuje podľa ESLP závažný zásah do práva na rodinný život a preto sa musí opierať o dostatočne závažné a pádne argumenty motivované záujmom dieťaťa (viď *Scozzari a Giunta proti Taliansku*, rozsudok veľkej komory z 13. júla 2000, ods. 148). Za relevantný dôvod na odobratie dieťaťa ESLP nepovažoval zlú sociálnu situáciu (napr. *Wallová a Walla proti Českej republike*, rozsudok z 26. októbra 2006) alebo nedostatok intelektu (napr. *Kutzner proti Nemecku*, rozsudok z 26. februára 2002). ESLP zdôraznil, že úlohou orgánov sociálnej starostlivosti je pomáhať osobám s problémami a poskytovať im poradenstvo o rôznych možnostiach, ako preklenúť ich ťažkosti. V prípade zraniteľných jednotlivcov sú orgány povinné poskytovať osobitnú starostlivosť a zvýšenú ochranu.

Prípád *R. M. S. proti Španielsku* (rozsudok z 18. júna 2013) sa týkal umiestnenia dieťaťa do náhradnej starostlivosti z dôvodu finančnej situácie matky bez toho, aby bola vzatá do úvahy následná zmena okolností. Sťažovateľka sa najmä sťažovala, že bola pozbavená akýchkoľvek kontaktov so svojou dcérou a oddelená od nej bez náležitých dôvodov. ESLP

konštatoval, že došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru dospejúc k záveru, že orgány nevyvinuli primerané a účinné úsilie na to, aby zabezpečili sťažovateľke právo žiť so svojou dcérou.

V prípade *Zhou proti Taliansku* (rozsudok z 21. januára 2014) EŠLP dospel k záveru, že došlo k porušeniu článku 8 Dohovoru zistiť, že talianske orgány nesplnili svoje povinnosti pred rozhodnutím o prerušení rodinných väzieb a nevyvinuli primerané a dostatočné úsilie na to, aby zabezpečili sťažovateľke právo žiť so svojím dieťaťom. Najmä nebola náležite zohľadnená prvoradá potreba uchovať do tej miery, ako je to možné, rodinné väzby medzi sťažovateľkou, ktorá bola v zraniteľnej situácii, a jej synom. Súdne orgány iba zistili ťažkosti, ktoré mohli byť preklenuté cielenou pomocou orgánov sociálnej starostlivosti. Sťažovateľka nemala možnosť znovu si vytvoriť vzťah so svojím synom: v skutočnosti znalci neposúdili reálne možnosti zlepšenia sťažovateľkinej schopnosti starať sa o syna, berúc do úvahy aj jej zdravotný stav. Navyše talianska vláda neposkytla presvedčivé vysvetlenie, ktoré by mohlo odôvodniť pretrhnutie materského puta medzi sťažovateľkou a jej synom.

Odobratie dieťaťa do náhradnej starostlivosti je úplne najkrajnejšie opatrenie a spravidla vyžaduje, aby vnútroštátne orgány prijali iné opatrenia, pokiaľ nimi možno dosiahnuť sledovaný cieľ (pozri *Kutzner proti Nemecku*, rozsudok z 26. februára 2002, ods. 75).

EŠLP zároveň v prípade *Olsson proti Švédsku* (rozsudok z 24. marca 1988, ods. 81) uviedol, že odobratie dieťaťa do náhradnej starostlivosti by malo byť považované za dočasné opatrenie, ktoré bude ukončené hneď, ako to okolnosti dovoľia, a každé vykonané opatrenie musí byť v súlade s hlavným cieľom, ktorým je spojenie biologického rodiča s jeho dieťaťom. V rozpore s článkom 8 Dohovoru nemusí byť, ak je dieťa odobraté pre podozrenie zo zlého zaobchádzania (týrania, sexuálneho zneužívania), ktoré sa následne nepotvrdí, ak existovali skutočné a rozumné obavy, že k nemu došlo. V takomto prípade však obmedzenie rodičovských práv musí trvať čo najkratšiu dobu.

V prípade *M. A. K. a R. K. proti Spojenému kráľovstvu* sa u dieťaťa vyskytla vzácna kožná choroba, ktorej prejavy boli zamenené za následky sexuálneho zneužívania a rodičom bol zakázaný styk s dieťaťom po dobu desať dní, kedy bolo liečené v nemocnici. Podľa EŠLP došlo k porušeniu práva na rodinný život z dôvodu, že kožná choroba mala byť diagnostikovaná rýchlejšie, pričom kritizoval oneskorenie niekoľkých dní medzi rozhodnutím o uskutočnení diagnostických testov na kožnú chorobu a ich samotným vykonaním (rozsudok z 23. marca 2010, ods. 73). Podobne EŠLP dospel k záveru o porušení v prípade *A. D. a O. D. proti Spojenému kráľovstvu* (rozsudok zo 16. marca 2010, ods. 85 – 94), keď dieťa trpiace chorobou spôsobujúcou nadmernú krehkosť kostí, nebolo urýchlene navrátené do starostlivosti rodičov a orgány prijali aj ďalšie neprimerané opatrenia, pretože dieťa zverili do

pestúnskej starostlivosti cudzím ľudom, keď mohlo byť zverené príbuzným a premiestnili celú rodinu kvôli vyšetreniu ďaleko od ich domova. Podľa rozsudku v prípade *K. a T. proti Fínsku* (rozsudok veľkej komory z 12. júla 2001), pozitívny záväzok prijať opatrenia na podporu zjednotenia rodiny v čo najkratšom čase majú zodpovedné orgány od začiatku obdobia náhradnej starostlivosti a jeho vážnosť rastie s pribúdajúcim časom trvania tohto opatrenia, pričom jeho trvanie musí byť skúmané v rovnováhe s povinným posudzovaním najlepšieho záujmu dieťaťa. ESLP konštatoval porušenie práva na rodinný život napríklad v prípade *Kutzner proti Nemecku* (rozsudok z 26. februára 2002), keď sťažovatelia nemali možnosť šesť mesiacov vidieť svoje dieťa a potom len hodinu mesačne.

Osobám, do práv ktorých je zasiahnuté, musí byť umožnené, aby sa dostatočným spôsobom zúčastnili konania a chránili svoje záujmy (napr. deti majú byť s ohľadom na svoj vek vypočuté súdom) – okrem naliehavých situácií, keď treba konať vzhľadom na zdroj bezprostredného ohrozenia a predchádzajúce informovanie by pozbavilo opatrenie štátu jeho účinnosti – sú to výnimočné situácie a ESLP podrobne preskúmava, či štát dal dostatočné dôvody na náhle odobratie dieťaťa zo starostlivosti rodičov. Samozrejmosťou je prístup k dokumentom, možnosť sa vyjadrovať a konanie bez prieťahov. (pozri napr. *T. P. a K. M. proti Spojenému kráľovstvu*, rozsudok veľkej komory z 10. mája 2001).

V prípade *B. B. a F. B. proti Nemecku* (rozsudok zo 14. marca 2013) boli sťažovateľom v roku 2008 odňaté rodičovské práva potom, ako ich 12-ročná dcéra uviedla, že otec ju a jej 8-ročného brata opakovane a surovo bije. V máji 2008 okresný súd vydal predbežné opatrenie dočasne presúvajúce rodičovské práva na správny orgán. V auguste 2008 rozhodol o úplnom odňatí rodičovských práv. Odvolací súd odvolanie sťažovateľov zamietol. Deti boli umiestnené do detského domova, kde zostali vyše roka bez akéhokoľvek osobného kontaktu s rodičmi. Po tom, ako sa dcéra priznala, že klamala a uviedla, že rodičia ich nikdy nebili, sa v roku 2009 deti vrátili k sťažovateľom. Sťažovatelia namietali porušenie článku 8 Dohovoru tvrdiac najmä, že správny orgán a rodinné súdy sa opierali výlučne o vyjadrenie detí, hoci obaja rodičia popierali obvinenia z domáceho násillia a hoci existovali dostatočné dôvody na pochybnosti o obvineniach.

ESLP mal za to, že odňatie rodičovských práv predstavovalo zásah do práva sťažovateľov na rešpektovanie ich rodinného života. Toto opatrenie bolo v súlade s požiadavkami vnútroštátneho práva a sledovalo legitímny cieľ ochrany práv ich dvoch detí. ESLP konštatoval, že vnútroštátne orgány boli konfrontované na prvý pohľad s dôveryhodnými tvrdeniami o surovom telesnom zneužívaní, ktoré boli dostatočným dôvodom pre predbežné opatrenie, ktorým boli deti odobraté rodičom, aby sa zabránilo ďalšiemu

násiliu. Predbežné opatrenie vydané okresným súdom v máji 2008 preto neporušilo práva sťažovateľov podľa článku 8. Avšak pri rozhodnutí o úplnom odňatí rodičovských práv v auguste 2008 boli jediným dôkazom osobné výpovede detí. Neexistoval žiadny objektívny dôkaz o tvrdenom telesnom zneužívaní. Ďalej ESLP vytkol skutočnosť, že rozhodovanie odvolacieho súdu sa zakladalo výlučne na spise bez toho, aby boli deti osobne vypočuté. Sťažovatelia sa naopak opierali o vyjadrenie detských lekárov a psychológa, ktorý nezistil žiadne znaky zneužívania. Sťažovatelia tiež poukazovali na to, že ich deti pravidelne navštevovali školu a športové krúžky a že pred súdmi nebolo vyvrátené, že ich dcéra má živé predstavy. Tieto skutočnosti mali vnieť pochybnosti o pravdivosti jej tvrdení. Pri rozhodovaní o úplnom odňatí rodičovských práv vnútroštátne súdy neboli nútené pod tlakom urobiť unáhlené rozhodnutie, keďže deti sa nachádzali v detskom domove. Nemecké rodinné súdy mali povinnosť z vlastného podnetu riadne prešetriť všetky relevantné okolnosti, avšak nemecká vláda nepredložila žiadne dôvody, ktoré by bránili vnútroštátnym súdom v ďalšom prešetrení skutočností predtým, než prijali konečné rozhodnutie. Na základe uvedeného a s ohľadom na vážny dopad úplného odňatia rodičovských práv na rodinu ako celok, ESLP dospel k záveru, že vnútroštátne súdy svoje rozhodnutie dostatočne neodôvodnili.

2. Situácia vo Veľkej Británii a v severských krajinách

O tom, že tieto princípy v praxi viacerých členských štátov nie sú dodržiavané, svedčia nielen rozsudky ESLP, ale aj medializované prípady odobratia detí našich štátnych občanov v zahraničí. Prvým takýmto prípadom, s ktorým som sa mala možnosť oboznámiť, je prípad detí Boorových. Po preštudovaní rozhodnutí anglického súdu a ďalších materiálov opisujúcich situáciu v Anglicku som 3. augusta 2012 ako zástupkyňa SR pred ESLP verejne vyjadrila vážne znepokojenie nad prípadmi adopcií detí žijúcich biologických rodičov bez relevantných dôvodov, ku ktorým dochádza na základe rozhodnutí britských súdov a ktorých subjektom sú aj slovenskí občania. Upozornila som na to, že uvedená situácia je kritizovaná aj zo strany britských médií, ktoré v tomto ohľade upozorňujú na systémové nedostatky. O reformu sa snaží známy britský politik John Hemming, ktorý je zároveň predsedom skupiny Spravodlivosť pre rodiny („Justice For Families Campaign Group“) a pomáha osobám, ktorí čelia neodôvodnenej adopcii. Poslanec John Hemming vyjadril ochotu pomôcť slovenským občanom v analogickej situácii so zabezpečením adekvátneho právneho zastúpenia v konaní pred anglickými súdmi. Bol to práve tento poslanec, ktorý ma upozornil na možnosť Slovenskej republiky vstúpiť do konania ako tretia strana. Tiež potvrdil, že je možné žiadať o

odpustenie zmeškania lehoty na podanie odvolania v prípade detí Boorových. Vďaka týmto radám a aktívnemu prístupu príslušných slovenských orgánov bola stará mama úspešná v konaní pred Kráľovským súdom a deti dnes žijú na Slovensku so svojou matkou.

Tento prípad však nebol ojedinelý a nasledovali ďalšie. Aktívny prístup Slovenskej republiky mal za následok ďalšie významné rozhodnutie, a to rozhodnutie Sira J. Munbyho, predsedu rodinného kolégia Vysokého súdu (High Court) zo 14. januára 2014, ktorý v prípade týkajúcom sa slovenského chlapca *inter alia* uviedol, že sudcovia a sociálni pracovníci sa nemôžu snažiť držať svoje rozhodnutia v tajnosti a britské rodinné súdy musia umožniť zahraničným orgánom vstúpiť do konaní týkajúcich sa starostlivosti o deti z iných európskych krajín, ktoré momentálne žijú vo Veľkej Británii.¹¹ Toto rozhodnutie potvrdzuje správnosť postupu v prípade slovenskej rodiny Boorovcov, v ktorom Slovenská republika vstúpila do konania pred anglickými súdmi ako tretia strana. Je zároveň výzvou aj pre ďalšie krajiny, ktoré tvrdia, že nemôžu pomôcť svojim občanom čeliacim odoberaniu detí bez relevantných dôvodov vo Veľkej Británii, aby aktívne vystupovali v takýchto konaniach. Zároveň je veľmi dôležité, aby príslušné orgány prípady posudzovali s ohľadom na judikatúru EŠLP.

Problémy z hľadiska dodržiavania práv detí však nevykazuje len prax britských orgánov. Ešte 11. decembra 2012 mi bola zaslaná na vedomie správa o odoberaní detí z biologických rodín vo Švédsku a iných severských krajinách, ktorá bola adresovaná generálnemu tajomníkovi Rady Európy. Správu podpísali právnici, bývalí sudcovia, profesori z oblasti práva a psychológie, psychológovia, švédski lekári, členovia riadiacieho výboru Severského výboru pre ľudské práva – za ochranu práv rodiny v severských krajinách (ďalej len „NCHR“), všetko ľudia zaoberajúci sa problematikou umiestňovania detí do náhradnej starostlivosti.

Odborníci, ktorí správu zostavili, žiadajú od Rady Európy, jej Výboru ministrov a Parlamentného zhromaždenia náležité vyšetrenie veľmi rozšíreného a deštruktívneho odoberania detí, ku ktorému denne dochádza v severských krajinách. Podľa správy je neobvykle vysoký počet detí odnímaný svojim biologickým rodičom a umiestňovaný do náhradných rodín. Na túto skutočnosť upozornil v súvislosti so Švédskom už v roku 2009 vo svojej správe Výbor OSN pre práva detí, ktorý zároveň odporučil Švédsku zamerať sa na ochranu prirodzeného rodinného prostredia a na to, aby odnímanie dieťaťa a jeho umiestnenie do náhradnej starostlivosti bolo vykonávané len vtedy, keď je to v jeho najlepšom záujme. NCHR upriamuje v správe pozornosť na skutočnosť, že deti, ktoré sú odňaté svojim rodičom z dôvodu zanedbávania, zažívajú v náhradnej starostlivosti ďalšie, často závažnejšie

¹¹ <http://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Fam/2014/6.html>

zanedbávanie, ktoré im spôsobuje nezvratné traumy. Upozorňujú, že najmä rodiny mladých rodičov, ekonomicky či vzdelanostne slabšie rodiny či rodiny ľudí menej tradičných vyznaní, imigrantov alebo boriace sa so zdravotnými problémami sa stávajú predmetom sledovania orgánmi sociálnych služieb. Často bývajú vyhodnotené ako vytvárajúce nevhodné prostredie pre vývoj dieťaťa, čo má za následok jeho umiestnenie do náhradnej starostlivosti. Akokoľvek, aj vysokovzdelaní ľudia s vynikajúcim pracovným profilom zažili zásah sociálnych pracovníkov do svojho súkromného a rodinného života. Práca s pôvodnou rodinou, snaha o umožnenie pravidelných kontaktov a opätovné zjednotenie rodiny je podľa správy nedostatočná. Správa poukazuje aj na to, že právomoci pracovníkov sociálnych služieb sú veľmi veľké. Umožňujú im regulovať nielen intenzitu stretnutí rodičov s deťmi, ale aj ich korešpondenciu, a tým dosiahnuť ich úplné oddelenie, pričom zriedkavo vyvíjajú iniciatívu na navrátenie dieťaťa rodičom. Od začiatku 80. rokov veľký počet rodín utiekol zo Švédska s cieľom ochrániť deti pred ich odobratím a umiestnením do náhradnej starostlivosti. Podľa správy bolo počnúc rokom 1920 takto odobratých vo Švédsku 300 000 detí.¹²

Znepokojujúce sú aj informácie obsiahnuté v otvorenom liste Lokakuun Liike (ľudsko-právna organizácia majúca za cieľ upozorňovať verejnosť a vyvolávať diskusie o dodržiavaní ľudských práv v oblasti rodinnej politiky, náhradných rodín a ústavnej starostlivosti) z 25. septembra 2014 adresovanom Výboru na zabránenie mučenia (CPT). V liste upozorňujú na to, že vo Fínsku je umiestňovaných do náhradných rodín vysoké percento detí. Pri rozhodovaní o odobratí detí však nedochádza k objektívnemu vyšetreniu a spravodlivému súdnemu posúdeniu. Konania prebiehajú pred správnymi súdmi, ktoré vo viac ako v 95 % akceptujú návrhy sociálnych pracovníkov bez náležitého vypočutia rodín alebo vyžiadania relevantných dôkazov preukazujúcich obvinenia. Ďalej kritizujú, že toto umiestňovanie detí nie je dočasné, ale trvalé, že absentuje práca s pôvodnou rodinou s cieľom jej znovu zjednotenia. Navyše, deti umiestnené do náhradných rodín a ich biologickí rodičia sa často sťažujú na porušovanie ľudských práv. V tomto ohľade však nie je vykonávaný náležitý dohľad nad situáciou dieťaťa v náhradnej starostlivosti, či už ide o rodinu alebo inštitúciu, v ktorej je po odobratí biologickým rodičom dieťa umiestnené. Deti a ich biologickí rodičia sú za takéto oznámenia o zlom zaobchádzaní trestaní izoláciou formou obmedzenia kontaktov.¹³

Národný kontrolný úrad Fínska a fínsky parlamentný ombudsman informujú o konštantných a vážnych problémoch týkajúcich sa náhradnej starostlivosti. Ombudsman vo svojej správe z roku 2013 *inter alia* uviedol: „*Dohľad nad náhradnou starostlivosťou, pokiaľ*

¹² <http://www.justice.gov.sk/Stranky/aktualitadetail.aspx?announcementID=1683>

¹³ <http://www.nkmr.org/en/sent-letters/2564-open-letter-to-committee-for-the-prevention-of-torture-cpt>

ide o ochranu detí, je nedostatočný. Orgány ochrany detí na regionálnej úrovni nemajú dostatok času navštevovať miesta, kde sa vykonáva náhradná starostlivosť a nie sú náležite oboznámení s podmienkami a zaobchádzaním s deťmi. Regionálne orgány verejnej správy nemajú dostatočné zdroje na výkon inšpekcie.“¹⁴

3. Odporúčania prijaté na úrovni Rady Európy a Európskej únie

O závažnosti problému týkajúcom sa odoberania detí bez relevantných dôvodov svedčí to, že praxou orgánov v jednotlivých členských štátoch sa zaoberajú nielen orgány Rady Európy, ale už aj orgány Európskej únie. Členským štátom boli v tomto ohľade adresované viaceré odporúčania za účelom dosiahnutia zlepšenia v oblasti starostlivosti o maloletých a dodržiavania práv detí. Ako príklad možno spomenúť viaceré rezolúcie a odporúčania Parlamentného zhromaždenia Rady Európy¹⁵, správy Komisára pre ľudské práva alebo dokumenty výborov Európskeho parlamentu¹⁶. Ide o medzinárodnú kritiku vyslovenú na najvyššej úrovni a s veľkou politickou váhou.

Parlamentné zhromaždenie Rady Európy už v roku 2012 vo svojej rezolúcii vyjadrilo znepokojenie nad fungovaním rodinných súdov v niektorých členských štátoch Rady Európy a osobitne nad prípadmi detí odňatých proti vôli ich rodičov a v rozpore s právom na rešpektovanie rodinného života a zásadami spravodlivého súdneho konania. Zdôraznilo, že rodinné prostredie poskytuje pre riadny vývoj detí najlepšie podmienky a pred tým, ako sú deti zverené tretím osobám alebo do ústavnej starostlivosti, mala by byť ich vlastným rodinám poskytnutá pomoc potrebná na zvládnutie ich problémov. Konštatovalo, že deti by mali byť oddelené od svojich rodičov len za mimoriadnych okolností, pod súdnym dohľadom a v súlade s požiadavkami Dohovoru na ochranu ľudských práv a základných slobôd a Dohovoru OSN o právach dieťaťa z roku 1989.

Vzhľadom na pretrvávajúci charakter problému výbor Parlamentného zhromaždenia RE pre sociálne veci, zdravie a trvalo udržateľný rozvoj 26. januára 2015 jednomyselne prijal návrh rezolúcie a odporúčania „Sociálne služby v Európe: legislatíva a prax pri odoberaní detí z ich rodín v členských štátoch Rady Európy“. Tieto boli schválené na aprílovom zasadnutí

¹⁴ <http://www.oikeusiasiamies.fi/dman/Document.phx?documentId=zx19214134114436&cmd=download> (pozri s. 62)

¹⁵ Pozri napr. Rezolúciu č. 1908, prijatú výborom Parlamentného zhromaždenia Rady Európy pre právne záležitosti a ľudské práva 30. novembra 2012 s názvom „Ľudské práva a rodinné súdy“ (pozri <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=19190&Language=EN>), Rezolúciu č. 2049, prijatú výborom Parlamentného zhromaždenia Rady Európy pre sociálne veci, zdravie a trvalo udržateľný rozvoj a príslušné Odporúčanie č. 2068 z 22. apríla 2015 s názvom „Sociálne služby v Európe: legislatíva a prax pri odoberaní detí z ich rodín v členských štátoch Rady Európy“ (pozri <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=21567&lang=EN>) a ďalšie.

¹⁶ Napr. Štúdiu o adopciách detí bez súhlasu rodičov, vypracovanú na žiadosť Peticného výboru a obsahujúcu odporúčania pre ďalší postup inštitúcií EÚ a dotknutých štátov (pozri: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519236/IPOL_STU\(2015\)519236_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/519236/IPOL_STU(2015)519236_EN.pdf)).

Parlamentného zhromaždenia Rady Európy. Parlamentné zhromaždenie Rady Európy v ďalšej rezolúcii vyjadrilo znepokojenie nad porušovaním práv dieťaťa a jeho rodičov v niektorých štátoch, v ktorých dochádza k bezdôvodným rozhodnutiam o odobratí dieťaťa rodičom alebo jeho bezdôvodnému nevráteniu do rodiny, pričom ešte tragickejšie sú prípady adopcie bez súhlasu rodičov, v ktorých už nemožno túto situáciu zvrátiť. Znepokojenie podľa neho tiež vzbudzujú prípady, keď orgány sociálnych služieb nepostupujú dostatočne rýchlo pri odobratí dieťaťa, ktorého život a zdravie sú ohrozené, alebo prí rýchlo rozhodnú o jeho vrátení do starostlivosti zneužívajúcich alebo zanedbávajúcich rodičov. Členským štátom *inter alia* odporúča, aby:

- podpísali a/alebo ratifikovali, ak tak ešte neurobili, príslušné dohovory Rady Európy týkajúce sa práv detí, predovšetkým Európsky dohovor o osvojení detí (revidovaný) (CETS č. 202) a Európsky Dohovor o výkone práv detí (ETS č. 160) a implementovali všetky relevantné odporúčania vydané Výborom ministrov;
- pokračovali a zosilnili svoje úsilie zaistiť, aby všetky príslušné konania boli vedené spôsobom citlivým k dieťaťu a aby boli brané do úvahy názory dotknutých detí podľa ich veku a úrovne vyspelosti; odhalili a skoncovali s vplyvom predsudkov a diskriminácie v rozhodnutiach o odobratí detí, a to aj náležitým školením všetkých zapojených odborníkov;
- podporovali rodiny potrebnými prostriedkami (finančne, materiálne, sociálne a psychologicky), aby sa predovšetkým zabránilo neodôvodneným rozhodnutiam o odobratí detí a aby vzrástol percentuálny podiel úspešných zjednotení rodiny po odobratí;
- zabezpečili, aby akékoľvek (dočasné) umiestnenie dieťaťa do náhradnej starostlivosti, kde je to nevyhnutné ako posledná možnosť, bolo spojené s opatreniami zameranými na následnú reintegráciu dieťaťa do rodiny vrátane uľahčenia vhodného kontaktu medzi dieťaťom a jeho rodinou a aby bolo predmetom pravidelného preskúmania;
- zabránili úplnému pretrhnutiu rodinných pút, odobratiu detí zo starostlivosti rodičov pri narodení, zakladaní rozhodnutí o umiestnení dieťaťa do náhradnej starostlivosti po uplynutí času a uchýľovaní sa k osvojeniam bez súhlasu rodičov, okrem výnimočných situácií stanovených zákonom a podliehajúcich účinnému (včasnému a komplexnému) súdnemu preskúmaniu;
- zaistili, aby zamestnanci zapojení do rozhodovania o odobratí detí a ich umiestnení do náhradnej starostlivosti boli vedení náležitými kritériami a normami (ak je to možné multidisciplinárnym spôsobom), mali vhodnú kvalifikáciu a boli pravidelne školení, mali dostatočné

možnosti prijať rozhodnutia v primeranom časovom rámci a neboli preťažení príliš veľkým počtom prípadov;

- zbierali anonymizované údaje o obyvateľstve v starostlivosti členského štátu, ktoré sú členené nielen podľa veku, pohlavia a druhu náhradnej starostlivosti, ale tiež podľa statusu etnickej alebo náboženskej menšiny, statusu migranta, sociálno-ekonomického prostredia, ako aj dĺžky času v náhradnej starostlivosti do opätovného zjednotenia rodiny, pri zabezpečení účinnej ochrany osobných údajov;
- zaistili, aby okrem naliehavých prípadov počiatočné rozhodnutia o odobratí detí vychádzali iba z nariadení súdu, aby sa zabránilo neodôvodneným rozhodnutiam o odobratí a predišlo zaujatým hodnoteniam.

V správe, ktorá bola podkladom pre prijatie rezolúcie sa kritizuje odoberanie detí rodičom pri narodení. Ide o prípady, v ktorých bolo matke odobraté staršie dieťa (napríklad z dôvodu veľmi nízkeho veku, duševnej choroby, pre jej škodlivý vzťah s otcom) a jej ďalšie dieťa je po niekoľkých rokoch odobraté pri narodení aj napriek celkovej zmene okolností.

Ďalším problematickým aspektom je podľa správy skutočnosť, že v mnohých štátoch je organizácia sociálnych služieb decentralizovaná, napríklad na úrovni obecnej samosprávy. Pokiaľ v štáte neexistujú jednotné kritériá pre umiestnenie dieťaťa do náhradnej starostlivosti a pravidelné preskúmavanie rozhodnutí o odobratí dieťaťa rodičom, môže to viesť k subjektívnym rozhodnutiam sociálnych pracovníkov.

Podľa správy v prípade nevyhnutnosti oddelenia dieťaťa od rodičov je potrebné zabezpečiť, aby si dieťa zachovalo spojenie a vzťahy s rodičmi, súrodencami, príbuznými a osobami, s ktorými má dieťa silné osobné vzťahy. Z porovnania počtu detí odobratých rodičom, ktoré boli zverené príbuzným, a počtu detí zverených do náhradných rodín, vyplývajú odlišnosti v praxi jednotlivých štátov. Kým počet detí zverených do starostlivosti príbuzných predstavuje v Portugalsku 75 % a v Lotyšsku 63 %, vo Švédsku a Spojenom kráľovstve je to iba 5 % a vo Fínsku 3 %. Do náhradných rodín je zverených 0,5 % detí v Portugalsku, 10 % v Estónsku, viac ako polovica vo Francúzsku a Španielsku, 69 % v Nórsku a 75 % v Spojenom kráľovstve. Adopcie bez súhlasu rodičov nie sú možné vo Francúzsku, Grécku, Luxembursku a Španielsku. Naopak adopcie bez súhlasu rodičov sú umožnené v Chorvátsku, Estónsku, Gruzínsku, Nemecku, Maďarsku, Taliansku, Čiernej Hore, Nórsku, Poľsku, Portugalsku, Slovinsku, Švédsku, Turecku a Spojenom kráľovstve. Až 21 štátov nedisponuje štatistikami o počte detí, ktoré sa úspešne vrátili do pôvodných rodín. Varovným signálom sú tiež časté prípady adopcie bez súhlasu rodičov. Štatistiky v prípade Anglicka a

Walesu ukazujú, že vysoký počet malých detí je daných na adopciu a menej než 20 % detí mladších ako 5 rokov, ktoré boli nútené odobraté, sa vrátilo k svojim rodičom.

Obzvlášť tragické sú prípady, v ktorých došlo k justičným omylom, pri ktorých bol prehliadnutý zdravotný stav dieťaťa (napríklad choroba krehkých kostí) a dieťa bolo dané na adopciu bez súhlasu rodičov. Napriek tomu, že sa rodičom podarilo na súde dokázať svoju nevinu, deti už nemohli získať späť, pretože v právnom systéme Anglicka a Walesu rozhodnutie o osvojení nie je možné za žiadnych okolností zvrátiť.

Správa poukazuje aj na závažný problém, ktorý sa podľa informácií spravodajkyne vyskytuje v Spojenom kráľovstve a týka sa matiek, ktoré sa stali obeťami domáceho násillia. Ich deti, ktoré sú svedkami domáceho násillia, sú systémom ochrany detí považované za citovo zneužívané a pokiaľ sa matka nemá kam uchýliť, dieťa jej môže byť odobraté. Z uvedeného dôvodu sa čoraz viac matiek obáva domáce násillie oznámiť. Zdá sa, že dochádza aj k prípadom odoberania detí matkám s vážnou popôrodnou depresiou, a to napriek skutočnosti, že sa môžu relatívne rýchlo uzdraviť a byť dobrým rodičom.¹⁷

Ďalším medzinárodným dokumentom, na ktorý by som chcela poukázať, je správa Komisarára pre ľudské práva N. Muižnieksa z návštevy Nórska v dňoch 19. – 23. januára 2015, ktorá bola zverejnená 18. mája 2015, a v ktorej vyslovuje kritiku voči postupu nórskeho úradu v prípadoch detí z rómskej komunity v Osle.

Komisár okrem iného vyjadril vážne znepokojenie ohľadom situácie rómskej komunity, ktorá podľa neho čelí diskriminácii a osobitne poukázal na extrémne časté využívanie ochranného opatrenia v podobe odobratia detí zo starostlivosti ich rodičov a na nízku úroveň školskej dochádzky v tejto skupine (podľa údajov z roku 2012 bolo zo 120 detí vo veku 6 až 15 rokov z domácej rómskej populácie v Osle zapísaných do škôl len 71 detí). Podľa správy je odhadom už viac ako 60 rómskych detí v starostlivosti pestúnskych rodín a ďalším 60 deťom takéto opatrenie hrozí, čo predstavuje približne polovicu detí z domácej rómskej populácie, do ktorej nie sú započítané rodiny rómskych prisťahovalcov. Vyjadril znepokojenie aj nad tým, aké striktné obmedzenia sú uplatňované v oblasti kontaktov rómskych detí umiestnených do pestúnskych rodín so svojimi biologickými rodinami (napr. stretnutia dvakrát za rok) a nad vhodnosťou pestúnskych rodín z hľadiska zachovania kultúrnej identity rómskych detí. Existujú aj správy o tom, že mnoho rómskych žien sa vyhýba nórskeým pôrodniciam práve z obavy, že im sociálna služba hneď po pôrode dieťa odoberie. V správe

¹⁷ Úplné znenie návrhu rezolúcie a odporúčania spolu s dôvodovou správou sa nachádza na internetovej stránke výboru: http://website-pace.net/documents/10643/1127812/EDOC_Social+services+in+Europe.pdf/dc06054e-2051-49f5-bfbd-31c9c0144a32.

komisár ďalej uvádza, že nórske orgány majú preskúmať, či sú rozhodnutia o umiestnení rómskych detí do náhradnej starostlivosti v súlade s ich ľudskými právami a poskytovať rómskym rodičom podporu pri vykonávaní ich rodičovskej úlohy, pričom prvoradými pri akomkoľvek postupe majú byť najlepšie záujmy dieťaťa. Komisár pripomenul, že predchádzanie odlúčeniu rodiny a zachovanie rodiny sú dôležitými prvkami systému ochrany detí a odlúčenie dieťaťa a rodičov má byť posledným riešením. Zdôraznil, že odňatie dieťaťa zo starostlivosti rodičov pri jeho narodení musí byť založené na zvlášť presvedčivých dôvodoch a chudoba nemôže byť dôvodom na odlúčenie detí od rodičov. Komisár tiež Nórsku odporučil rozvoj programov pre mediátorov a asistentov učiteľov za účelom zlepšenia školskej dochádzky rómskych detí.

Problémom odoberania detí sa nezaobera len Rada Európy, ale aj Európska únia. Na programe zasadnutia Petičného výboru Európskeho parlamentu bola 14. júla 2015 prezentovaná štúdia o adopciách detí bez súhlasu rodičov, ktorú na žiadosť petičného výboru vypracovala Dr. Claire Fenton-Glynn z Londýnskej univerzity (King's College London). Štúdia je zameraná na preskúmanie právnej úpravy a praxe pri adopciách detí bez súhlasu ich rodičov v Anglicku a Walese v porovnaní s inými štátmi v EÚ. Ďalej skúma postupy uplatňované anglickými súdmi v konaniach týkajúcich sa ochrany detí v prípadoch detí, ktoré majú väzby s iným štátom EÚ.

V závere autorka formulovala niekoľko odporúčaní, ktoré by mali napomôcť lepšiu spoluprácu medzi štátmi pri takýchto konaniach v budúcnosti. Inštitúciám EÚ autorka odporúča vytvoriť príručku dobrej praxe, zvážiť možnosť posilnenia ustanovení nariadenia Brusel 2bis vrátane zavedenia povinnosti informovať zahraničné orgány o súdnych konaniach týkajúcich sa ochrany detí, ako aj dosiahnuť väčšiu zhodu medzi členskými štátmi v odlišných prístupoch k ochrane detí.

Vláde Spojeného kráľovstva odporúča vyčleniť adekvátne finančné a ľudské zdroje miestnym orgánom, aby mohli plniť svoje povinnosti v súvislosti s ochranou detí, aj naďalej poskytovať pomoc rodinám, ktoré sa dostali do ťažkostí, aby sa, pokiaľ je to možné, predišlo umiestneniu dieťaťa do sociálnej starostlivosti, uznávať právo dieťaťa na komunikáciu s jeho rodinou vo vlastnom jazyku, klásť väčší dôraz na zlepšenie výsledkov pre deti v sociálnej starostlivosti a rozvíjať alternatívy k adopcii pre deti, ktoré nemajú možnosť vrátiť sa do svojich rodín. V tomto ohľade osobitne zdôrazňuje, že v prípadoch, keď je adopcia nevyhnutná, by sa mal klásť dôraz na zavedenie otvorených adopcií a zabezpečenie post-adopčného styku medzi dieťaťom a jeho rodinou, s výnimkou, ak je to v rozpore s najlepšími

záujmami dieťaťa. Ďalej uvádza, že úplné prerušenie všetkých právnych a sociálnych väzieb medzi dieťaťom a jeho biologickou rodinou by malo prichádzať do úvahy iba za najvážnejších a výnimočných okolností, ktoré nie sú nevyhnutne dané vo všetkých prípadoch, v ktorých sa dieťa nemôže vrátiť do svojej biologickej rodiny.

Ďalej odporúča, aby miestne orgány náležitým spôsobom zvažovali potreby a pôvod dieťaťa a umiestnili dieťa do vhodného prostredia. Vláde Spojeného kráľovstva odporúča vypracovať štatistiky o počte prípadov, v ktorých sú deti z iných členských štátov EÚ umiestnené do sociálnej starostlivosti a pomeru ich zaradenia na adopciu. Ďalej odporúča zahrnúť dobrú prax vytvorenú predsedom rodinnoprávného kolégia v súvislosti so spoluprácou so zahraničnými orgánmi do procesných inštrukcií súdu. Predovšetkým by mala byť umožnená komunikácia medzi stranou, ktorá je cudzím štátnym príslušníkom, a štátnymi orgánmi dotknutého cudzieho štátu, a akreditovaným konzulárnym predstaviteľom by malo byť umožnené zúčastniť sa na pojednávaní a získať prepis pojednávania, kópiu súdneho rozhodnutia a kópie ďalších relevantných dokumentov. Zároveň treba vyškoliť sociálnych pracovníkov ohľadom vhodných postupov, ktoré majú byť vykonané v prípadoch týkajúcich sa detí, rodičov alebo potenciálnych opatrovníkov v inej jurisdikcii. Odporúča najmä pri posudzovaní dieťaťa, ktoré má väzby s cudzou krajinou, aby miestne orgány zvažili možnosť zaangažovať do veci orgány sociálnej starostlivosti v štáte, ku ktorému má dieťa väzby a možnosť zveriť dieťa do starostlivosti potenciálnych opatrovníkov v tomto štáte. Ďalej odporúča presadzovať lepšiu znalosť ustanovení nariadenia Brusel 2bis medzi pracovníkmi v oblasti práva a ochrany detí a prikladať význam transparentnosti v systéme rodinného súdnictva (hlavne zabezpečiť otvorenú a verejnú diskusiu v médiách a umožniť rodičom, aby verejne vyjadrovali svoje názory na svoje skúsenosti uznávajúc potrebu ochrany najlepších záujmov dieťaťa).

4. Závery

Aj napriek aktívnemu prístupu jednotlivých štátov v prospech svojich občanov a argumentovaním judikatúrou ESLP v konaní pred vnútroštátnymi orgánmi môže dôjsť k porušeniu ľudských práv. Pokiaľ ide o podanie sťažnosti na ESLP, tento na uvedený druh konaní odmieta aplikovať predbežné opatrenie zakazujúce vykonať rozsudok o adopcii dieťaťa. ESLP však následne môže rozhodnúť len o porušení práv a priznať primerané finančné odškodnenie. Viaceré členské štáty RE vrátane Veľkej Británie nezaviedli možnosť obnovy konania na základe rozsudku ESLP v rodinnoprávných sporoch, čo má za následok

nemožnosť vrátenia dieťaťa biologickým rodičom. Na viacerých stretnutiach expertov venovaným výkonu rozsudkov ESLP som preto upozornila na to, že Výbor ministrov RE by mal obnovu konania vyžadovať ako individuálne opatrenie nevyhnutné na ukončenie sledovania výkonu takéhoto rozsudku.¹⁸

Vzhľadom na uvedené nedostatky v ochrane detských práv na medzinárodnej úrovni som 2. júna 2015 na okrúhlom stole organizovanom pánom T. Zdechovským, poslancom Európskeho parlamentu, podporila myšlienku vzniku medzinárodného orgánu na ochranu práv detí, ktorý by dokázal riešiť uvedené prípady urýchlene a zabezpečiť adekvátnu nápravu a taktiež prípadnú úpravu hmotnoprávných podmienok odoberania detí na úrovni EÚ, ktorá by mala vychádzať z princípov sformulovaných judikatúrou ESLP a už uvedených rezolúcií Parlamentného zhromaždenia Rady Európy. Okrúhly stôl sa venoval odoberaniu detí sociálnymi službami v Európe a núteným adopciám a zúčastnila sa na ňom aj podpredsedníčka Európskeho parlamentu a mediátorka Európskeho parlamentu pre medzinárodné rodičovské únosy detí M. McGuinness, ako aj predsedníčka petičného výboru Európskeho parlamentu C. Wikström.

Na záver upozorňujem na to, že na úrovni Európskej únie v súčasnosti prebiehajú rokovania v súvislosti s revíziou nariadenia Brusel 2bis. Slovenská republika, pokiaľ ide o snahu Komisie o zavedenie zjednodušeného mechanizmu, ktorý by umožnil zníženie nákladov a urýchlenu konaní, a to prostredníctvom zrušenia *exequatur* vo vzťahu k rozhodnutiam týkajúcim sa starostlivosti o maloletých (*custody rights*), upozornila na to, že niektoré členské štáty, rovnako ako Rada Európy, negatívne vnímajú legislatívu a prax niektorých členských štátov pri odoberaní detí z ich rodín. Príliš unáhlené a bezdôvodné rozhodnutia o odobraní dieťaťa rodičom alebo jeho bezdôvodné nevrátenie do rodiny porušujú práva dieťaťa a jeho rodičov a ich zjednodušené uznávanie by mohlo byť vnímané kriticky. Ďalej zdôraznila, že princípy a právna úprava výkonu sú úzko previazané s hmotným rodinným právom a teda s právno-filozofickým postojom spoločnosti k rodine či deťom. Slovenská republika prešla v tejto oblasti komplexnou reformou, ktorej predchádzala široká celospoločenská diskusia, ktorej súčasťou bolo veľa kontroverzných otázok. Nájdenie kompromisu na vnútroštátnej úrovni bolo veľmi náročné a je isté, že na európskej úrovni môžu byť diskusie ešte ťažšie. Pokiaľ ide o iné námety na revíziu nariadenia Brusel 2bis, Slovenská republika uviedla, že v konaniach týkajúcich sa starostlivosti o maloleté deti s cudzím prvkom článok 15 nariadenia pripúšťa podanie návrhu na prenos právomoci. Bolo

¹⁸http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Documents/Tables_rondes/TR_Strasbourg_13-14%20octobre%202014/TR_Strasbourg_Programme_EN.pdf,
[http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/DH_GDR/DH-GDR\(2015\)OJ008_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cddh/reformechr/DH_GDR/DH-GDR(2015)OJ008_EN.pdf)

by vhodné podrobnejšie upraviť uplatňovanie tohto režimu, keďže v praxi sa nevyužíva dostatočne efektívne aj v dôsledku nejasností z hľadiska možnosti jeho uplatnenia. V súvislosti s článkom 56, ktorý pripúšťa rozhodnutie o umiestnení dieťaťa do ústavnej alebo pestúnskej starostlivosti v inom členskom štáte, by bolo vhodné vyjasniť rozsah uplatnenia tohto ustanovenia (čo sa považuje za „pestúnsku starostlivosť“ na účely nariadenia) a doplniť povinnosť orgánom štátu, ktoré zvažujú umiestnenie dieťaťa, aby informovali orgány štátu, ktorého je dieťa občanom, o prebiehajúcom konaní. Uvedené považujem za kľúčové, pretože pri rozhodovaní v najlepšom záujme dieťaťa treba brať do úvahy jeho identitu vrátane štátnej príslušnosti a rodinných väzieb.

Násilie vo svete a solidarita Slovákov

Maroš Čaučík, eRko, Dobrá novina

Vo svete prebiehajú mnohé ozbrojené konflikty, ktoré podstatne ovplyvňujú životy ľudí, ktorí sú nimi postihnutí. Často utekajú pred násilím a ohrozením života a začínajú nový život na novom mieste buď ako vnútorní presídlenci (v rámci tej istej krajiny) alebo ako utečenci, ktorí hľadajú nový domov v iných krajinách. Tento fenomén vnímame veľmi silno posledný rok cez súčasnú migračnú krízu, ale nie je nový. Na problém utečencov a potrebu riešiť situáciu ľudí, najmä cez právo pokojne a dôstojne žiť vo vlastnej krajine, upozorňoval už v roku 2004 pápež Ján Pavol II. vo svojom posolstve k 90. Svetovému dňu migrantov a utečencov (<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-utecenci-90>).

V mojej prezentácii by som chcel rozprávať o Južnom Sudáne, najnovšej a azda najchudobnejšej krajine na svete, v ktorej je násilie prítomné po dlhé generácie kvôli dlhej občianskej vojne a politickým problémom v súčasnosti. Južný Sudán je aj krajina, kde Slovensko účinne pomáha cez rozvojové projekty Dobrej noviny, Trnavskej univerzity, Vysokej školy sv. Alžbety a ďalších mimovládnych organizácií.

Južný Sudán v skratke

Rozloha: 644, 329 km² (13 x väčšia ako rozloha Slovenska)

Hlavné mesto: Juba

Obyvateľstvo (2008): 8.26 milióna (51% menej ako 18 rokov a 72% menej ako 30 rokov)

Hustota osídlenia:	13 obyvateľov/ km ²
Jazyky:	oficiálny jazyk angličtina
Náboženstvo:	kresťanstvo, islam a tradičné náboženstvá (animizmus)
Oficiálny názov:	Republika Južný Sudán (od 9. júla 2011)
Hlava štátu:	prezident Salva Kiir

Podpísaním mierovej dohody 9. januára 2005 sa v Sudáne skončila jedna z najdlhších občianskych vojen na svete. Konflikt arabského severu a juhu obývaného pôvodnými černoškými kmeňmi trval v podstate od získania nezávislosti od Veľkej Británie v roku 1956, s malou prestávkou v rokoch 1972 až 1983. Sprostredkovaniu mierovej dohody napomohla medzinárodná komunita, predovšetkým Veľká Británia, Nórsko, Taliansko a Spojené štáty americké. Od 9. do 15. januára 2011 obyvatelia južného Sudánu v historickom referende rozhodovali o tom, či chcú zostať súčasťou dovtedy najväčšej krajiny Afriky, alebo dajú svoj hlas pre osamostatnenie sa ich územia od arabského severu. Veľká väčšina - 98,83 % účastníkov ľudového hlasovania volila samostatný štát a vďaka tomu bola 9. júla 2011 vyhlásená nezávislosť nového štátu, ktorý dostal názov Republika Južný Sudán. Dekády politickej nestability premenili južný Sudán na ruiny a zastavili takmer akýkoľvek rozvoj miestneho obyvateľstva. Vojna má na svedomí viac ako 2 milióny zabitých (väčšinou civilistov), asi 4 milióny presídlencov a státisíce utečencov do okolitých či vzdialených krajín. Štatistické údaje z Južného Sudánu sú alarmujúce:

- ľudia sa tu dožívajú priemerne 42 rokov,
- novorodenecká úmrtnosť je 102 detí na 1000 pôrodov, do 5 rokov veku zomrie jedno zo 7 detí,
- 90% obyvateľstva žije pod hranicou chudoby,
- 45% detí trpí podvýživou,
- iba 50% ľudí má prístup k pitnej vode,
- iba 20% ľudí má prístup k základnej zdravotnej starostlivosti,
- 73% dospelých nevie čítať a písať, u žien je to dokonca 92%,
- 50% zamestnancov štátnej správy má iba základné vzdelanie,
- Iba 48% detí navštevuje základnú školu, pričom kvalita vyučovania je často veľmi nízka,
- chýbajú kvalifikovaní učitelia, v niektorých oblastiach má ukončené pedagogické vzdelanie len 7% učiteľov základných škôl,

- väčšinu územia obýva kmeň Dinkov, ktorí sa živia pasením dobytká a dominujú v ňom muži. Úloha žien a dievčat sa obmedzuje často na domácnosť a výchovu detí,
- v dôsledku vojny chýba na juhu Sudánu akákoľvek infraštruktúra. Cesty sú prejazdné iba niekoľko mesiacov v roku počas obdobia sucha.

Z týchto štatistických údajov vyplývajú aj humanitárne a rozvojové potreby, ktoré sú zabezpečované najmä cez rozvojové projekty a programy financované donorskými vládami, cirkevnými a mimovládnyimi organizáciami. Cez partnerskú rakúsku organizáciu Dreikönigsaktion som mal možnosť navštíviť misie spadajúce pod katolícku diecézu Rumbek ešte počas občianskej vojny v marci 1998. Do oblasti, ktorá bola vtedy len niekoľko mesiacov oslobodená, sme leteli ilegálne a neustále tam hrozilo bombardovanie miestnou vládou v Chartúme.

Pomoc Dobrej noviny v Južnom Sudáne

V roku 1998 roku postihol miestnych ľudí veľký hladomor, prvý projekt pomoci Dobrej noviny diecézy Rumbek zabezpečil humanitárnu pomoc mnohým rodinám postihnutým hladomorm. Postupne pribudli vzdelávacie a zdravotnícke projekty. Situácia v južnom Sudáne a prvá skúsenosť eRka inšpirovali aj prof. V. Krčméryho z Fakulty zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity, ktorá od roku 2000 vysiela do nemocnice v Mapuordite lekárov a sociálnych pracovníkov. Dobrá novina tu postavila budovu pre chirurgické operácie a stále podporuje nemocnicu liekmi a zdravotníckym materiálom. Tam, kde v marci 1998 boli len dve chatrče, v ktorých rehoľné sestry rozdávali chorým lieky, je dnes aj vďaka pomoci ďalších donorov z vyspelých krajín fungujúca Nemocnica Nepoškvrnenej Panny Márie so 115 lôžkami a ambulantnou časťou, ktorá denne ošetrí 170 pacientov.

V súčasnosti vďaka podpore talianskej vlády a spolupráci rakúskej Dreikonigsaktion a Dobrej noviny funguje v Mapuordite aj zdravotnícka škola, ktorá vychováva chýbajúci zdravotnícky personál.

Od roku 2009 DN pomáha aj pri prestavbe ďalšej juhosudánskej nemocnice v Marial Lou. Nemocnica sv. Františka z Assissi v Marial Lou bola založená Lekármi bez hraníc pred 12 rokmi vo veľmi jednoduchých podmienkach. V súčasnosti je jedinou dobrou nemocnicou vo federálnom štáte Tonj, ktorý sa rozprestiera na území veľkom ako dve tretiny Slovenska a žije v ňom asi milión obyvateľov. Pod vedením sudánskeho lekára, ktorý je riaditeľom nemocnice, v nej pracujú aj slovenskí lekári, ktorých vysiela Vysoká škola sv. Alžbety v Bratislave. V období sucha tu horúčavy v tieni prekračujú 45 °C , fungovať treba aj počas dlhého obdobia dažďov, keď je Marial Lou často na dlhé týždne odrezané od všetkých

dodávok liekov, potravín a materiálu. Nemocnica potrebovala opravu oddelení a ubytovacích priestorov, novú budovu pre chirurgické operácie, nové lôžkové oddelenie pre detských pacientov. Vďaka podpore z Dobrej noviny a rakúskej koledníckej akcie Dreikönigsaktion sa podarilo postaviť nové budovy detského a pôrodnického oddelenia, v nemocnici vyrástla jednoduchá pracovňa a priestor na sušenie nemocničnej bielizne, aby sa dodržali aspoň základné hygienické pravidlá. Kapacita nemocnice tak vzrástla z 54 na 93 lôžok. V súčasnosti prebieha výstavba novej modernej budovy pre chirurgické operácie, ktorú financuje nemecká rozvojová organizácia Misereor.

Dobrá novina taktiež viac rokov podporovala fungovanie základných osemročných a malotriednych, tzv. satelitných škôl cez miestneho partnera, katolícku diecézu Rumbek. Osobitnou potrebou, ktorú sme tiež pomáhali naplniť, je vzdelávanie učiteľov základných škôl, keďže málokto z miestnych učiteľov má ukončené pedagogické vzdelanie. Dobrá novina viacročne podporovala diecézny program vzdelávania učiteľov a s podporou slovenskej oficiálnej rozvojovej pomoci SlovakAid sme poslali dvoch slovenských učiteľov na strednú školu do Mapuorditu.

V Rumbeku v jezuitskom centre realizujeme projekt Tréningového centra sv. Petra Clavera. Je to jednoduchá učňovská škola, kde sa školia budúci technici schopní realizovať elektrické inštalácie, zariadenia pre zásobovanie vodou a sanitáciu. Azda najväčším problémom Južného Sudánu je chýbajúca infraštruktúra. Nie sú tu rozvody elektrickej energie, elektrinu v nemocniciach a misiách produkujú iba naftové generátory alebo solárne panely, ktoré boli postavené v rámci rozvojových projektov podporených donormi z Európy. Keď sa však niečo pokazí, chýba odborná pracovná sila a buď zariadenie ostane nefunkčné, alebo musí prísť odborník zo zahraničia. Podobne je to aj pri údržbe studní a zariadení na zásobovanie vodou. Preto vznikla myšlienka tréningového centra, ktoré bude školiť miestnych technikov, aby mohli postupne inštalovať a opravovať elektrické zariadenia a vodné systémy pre misie a organizácie v diecéze. Tréningové centrum sv. Petra Clavera získalo aj podporu oficiálnej rozvojovej pomoci SR SlovakAid a pôsobili v ňom dvaja Slováci v pozícii zástupcu riaditeľa centra.

Diecéza Rumbek – dlhoročný partner Dobrej noviny

Rumbek sa stal apoštolským vikariátom roku 1955. V júli 1965 sudánska vláda vyhnala všetkých misionárov a aj sudánski kňazi boli nútení ujsť do Konga a Ugandy. Misia a

pôsobenie diecézy v Rumbeku sa postupne obnovovala na oslobodených územiach po roku 1991, keď tu diecéza postupne založila alebo obnovila 12 centier. V roku 1990 sa apoštolským administrátorom Rumbeckej diecézy stal Mons. Caesar Mazzolari, taliansky kňaz a člen multinárodnej misijnej rehole komboniánov, ktorú v roku 1867 založil evanjelizátor čierneho kontinentu sv. Daniele Comboni.

Za biskupa ho 6. januára 1999 vysvätil pápež Ján Pavol II. Mandát, ktorý mu v ten deň udelil, si zapísal do srdca. Najmä „pomáhať ľuďom, ktorí trpia príliš veľa a príliš dlho mukami nespravodlivej vojny“ a „pomôcť im obnoviť dôstojnosť ich ľudských práv“. Vskutku, roky, ktoré strávil v Rumbeku ako biskup, odrážajú jeho poctivú a výnimočnú misiu, misiu plnú výziev.

Biskup Mazzolari zakladal vzdelávacie inštitúcie a podporoval tak formálne i neformálne vzdelávanie. Koordinoval aj poskytovanie zdravotníckej starostlivosti. Vášnivo odpovedal na ľudské potreby na každej úrovni. Aby mohol reagovať na vzdelávacie, zdravotné, pastoračné a humanitárne potreby geograficky rozľahlej diecézy, prekročil hranice Sudánu a hľadal pomoc u rehoľných kongregácií po celom svete. Vďaka jeho charizmatickému prístupu je dnes v osadenstve pracovníkov Diecézy Rumbek zastúpený každý kontinent. Tu pôsobiaci rehoľníci pochádzajú z 18 rôznych rehoľných kongregácií. Evanjelizácia ležala vždy v srdci jeho služby a bola prechovávaná záväzkom žiť hlboký život modlitby. Ako sv. Pavol, aj biskup Mazzolari strávil svoj život v službe evanjeliu a vždy svoj ľud uistoval, že Boh kráča s ľuďmi Južného Sudánu. Jeho otcovská starostlivosť a súcit, štedrosť a obetavosť boli zdrojom nádeje a pokoja pre všetkých, ktorých stretol. Jeho sny o lepšom živote pre ľudí Južného Sudánu, pastoračné iniciatívy, mimoriadne organizačné schopnosti, schopnosti vodcu, energia pre získavanie finančných zdrojov a rozvojovú prácu, jednoduchý spôsob života, pokora, húževnatosť a trpezlivosť, jeho neoblomná viera a zasvätenie Bohu sa pre ľudí, ktorí ho poznali, sa stali inšpiráciou. V sobotu 9. júla 2011 sa biskup Mazzolari s radosťou stal svedkom narodenia Republiky Južný Sudán, keď na Námestí slobody v Rumbeku viedol počas osláv Dňa nezávislosti oficiálnu otváraciu modlitbu. Táto udalosť bola zároveň vyvrcholením jeho jedinečnej pastoračnej iniciatívy Desiat krokov k jednote Južného Sudánu. O týždeň neskôr, počas slávenia Eucharistie, v momente premenenia zavolať Boh svojho verného služobníka domov. Zomrieť za prítomnosti Ježiša počas bohoslužby, vo svojej katedrále a medzi kňazmi, rehoľníkmi a veriacimi bolo pre biskupa Mazzolariho privilegiom od Boha.

V súčasnosti sa v diecéze Rumbek ku katolíckej viere hlási 7 – 9% ľudí, ostatní sú väčšinou animisti, vyznávači tradičného náboženstva. V tejto diecéze, kde žije 3,5 milióna

ľudí, pôsobí 30 kňazov a 48 rehoľných sestier.

Politický konflikt medzi prezidentom Salva Kirom a bývalým viceprezidentom Riekom Macharom eskaloval v posledných dvoch rokoch do nového etnického konfliktu medzi kmeňmi Dinka a Nuer. Politická nestabilita, ozbrojené konflikty, odkázanosť na import tovarov, potravín ako aj vysoké ceny na trhoch, neúroda a hlad majú za následok veľmi nestabilnú bezpečnostnú situáciu.

Vďaka za pomoc a prosba o ďalšiu spoluprácu

Pri poslednej ceste zástupcovia Dobrej noviny navštívili novovymenovaného guvernéra štátu Tonj, ktorý vyjadril svoje ocenenie a vďaku za pomoc, ktorú dostávajú zo Slovenska: „Ďakujem slovenským deťom, ktoré pomáhajú zbierať peniaze na pomoc ľuďom v Južnom Sudáne. Vďaka vám môže nemocnica v Marial Lou slúžiť veľmi chudobným ľuďom, ktorí by inak nemali nemocnicu a lekárov. Pomáhate chorým a zraneným ľuďom, sú to ľudské bytosti, ktoré ste zachránili. Milé deti, nech vám Boh žehná, ďakujeme vám!“
Hon. Maj. Gen. Akech Tong Aleu, guvernér štátu Tonj

Ako je možné pomôcť?

- finančným príspevkom na účet Dobrej noviny SK7711000000002940457894,
TATRABANKA Slovensko
- prijatím koledníkov Dobrej noviny vo vianočnom období a príspevkom do ich pokladničiek
- modlitbou za pokoj a rozvoj v Južnom Sudáne

Modlitba za Južný Sudán

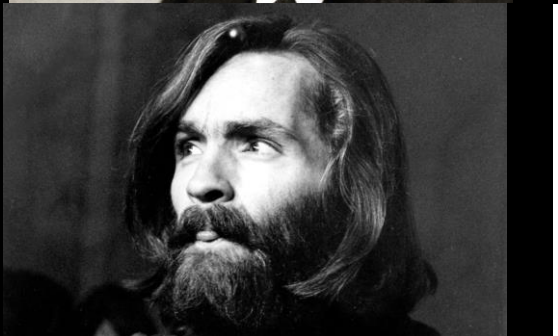
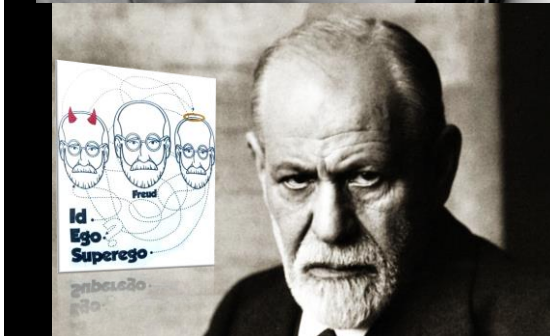
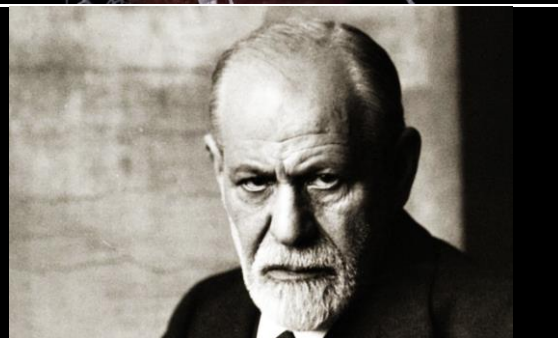
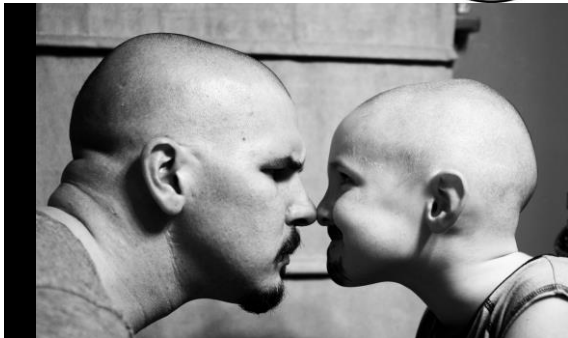
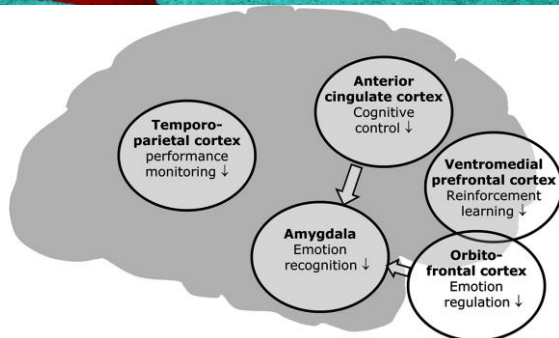
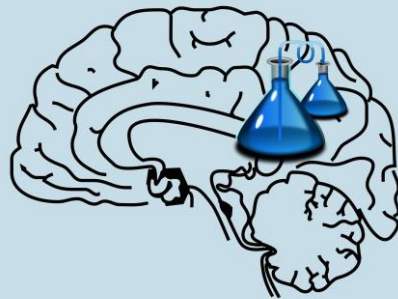
Milosrdný Bože, ďakujeme ti za milosť novej krajiny - Južného Sudánu. Daj, nech dar nezávislosti privedie jej obyvateľov bližšie k tebe a k sebe navzájom v duchu služby, jednoty a pokoja. Dožič im novú víziu a nového ducha. Všetpredstaviteľom štátu skutočný záujem o ľudí. Obnov vo všetkých zmysel pre čestnú a poctivú prácu a daj im odvahu a múdrosť, aby sa usilovali o spravodlivosť a rovnoprávnosť pre každého.

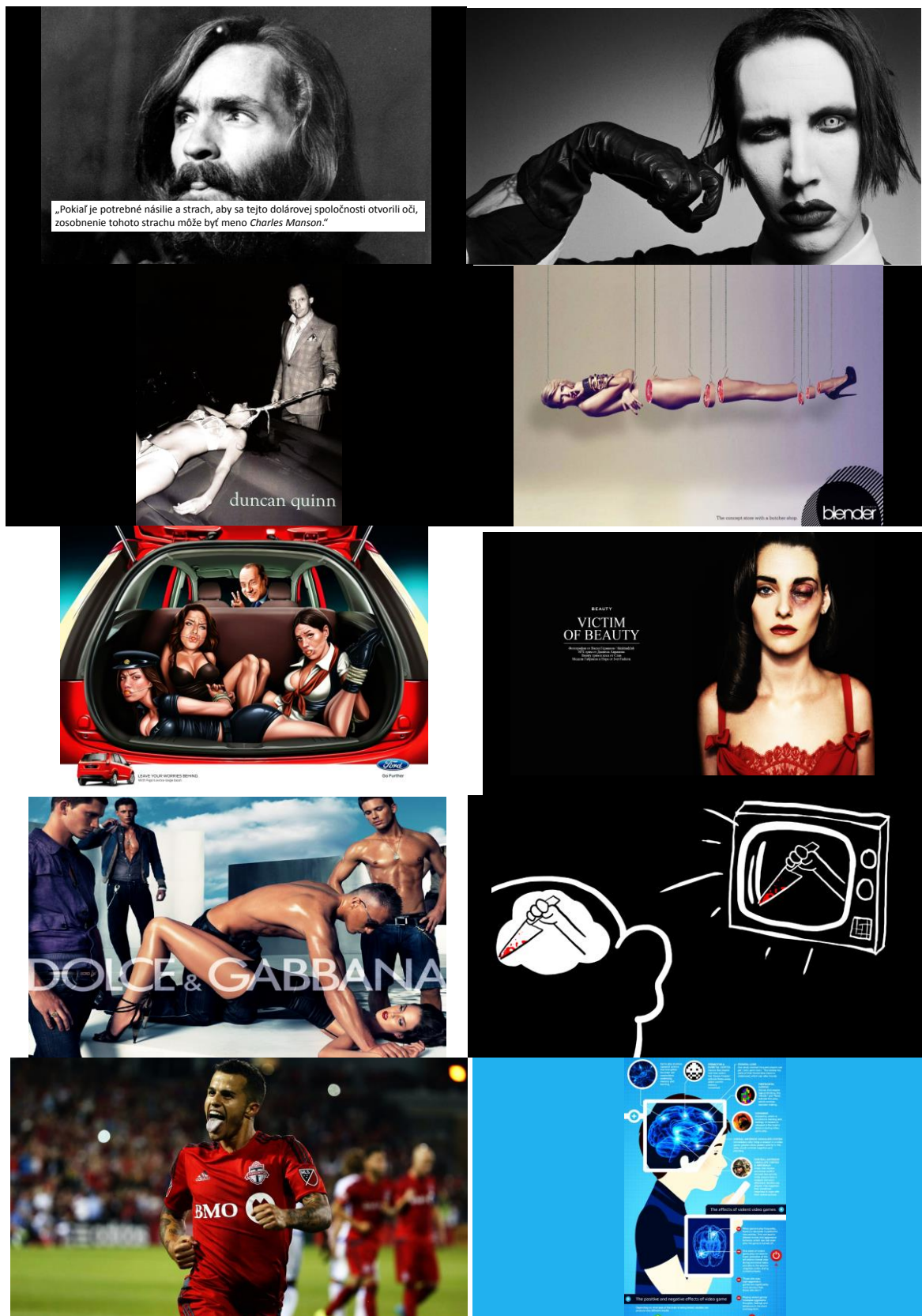
O to ťa prosíme v Ježišovom mene.

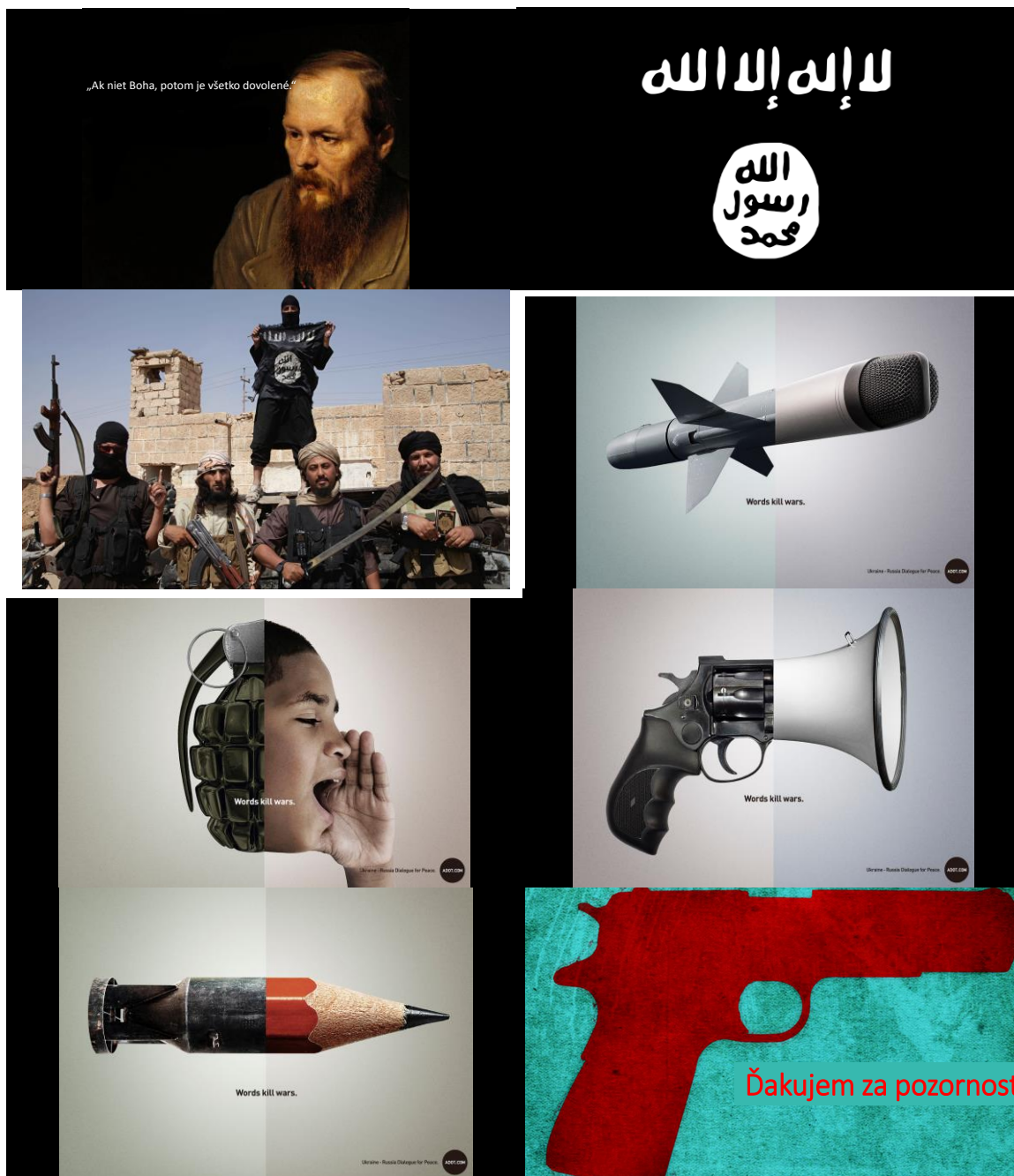
Amen.

Psychoanalýza násilia

Michal Patarák, psychiater, Rooseveltova nemocnica, Banská Bystrica

2.

Agresívne a násilné správanie má svoje biologické determinanty. Z hľadiska neurotransmiterov môže ísť najmä o deficit serotonínu alebo kortizolu či zvýšenie dopamínu alebo noradrenalínu v istých mozgových okruhoch. Na vyššej agresii mužov sa podieľa aj zvýšená expozícia mužského mozgu testosterónom a jeho znížená expozícia oxytocínom. Rodové rozdiely v agresívnom a násilnom jednaní majú teda biologický základ.

3.

Na obrázku vidíme dysfunkcie kľúčových oblastí mozgovej kôry, ktoré môžu podmieňovať násilné správanie. Môže ísť o dysfunkciu amygdaly, čo je štruktúra, ktorá nám umožňuje

generovať priliehavé emócie a primerane odpovedať na emocionálne podnety. Pri jej dysfunkcii môže napríklad človek emocionálne neutrálny podnet identifikovať ako hrozbu. Problém však môže byť aj v orbitofrontálnej kôre, ktorá sa podieľa na emocionálnej regulácii, alebo v celkovej kognitívnej kontrole, ktorá je viazaná na anteriórnu kôru cingula. Násilní adolescenti majú ťažkosti s osvojením si sociálnych pravidiel vzájomného spolužitia s inými ľuďmi, teda ťažkosti s posilňujúcim učením, čo prezrádza deficity vo ventromediálnej prefrontálnej kôre. A napokon, narušené môže byť samotné monitorovanie výkonu a správania, v ktorom si jedinec jednoducho nevšimne svoje chyby a nedokáže sa poučiť z negatívnej spätnej väzby, teda zmeniť na jej základe svoje správanie. Táto prednáška však nebude o biologickej podmienenosti násilného správania, ale o psychologických a sociálnych premenných, ktoré k nemu môžu viesť.

4.

Tento obrázok má odlíšiť agresiu od násilia. Agresia je viac biologický pojem, kým násilie sa týka sociálnej interakcie medzi ľuďmi. Agresia je nepochybne širší pojem a v mnohých ohľadoch aj pozitívny, pretože na to, aby sme v živote niečo dosiahli a prekonalí isté prekážky, používame práve agresívnu energiu, podobne, ako keď sa spermia dostane do vajíčka. Je pritom rozdiel medzi agresiou, čo je epizóda agresívneho správania, a agresivitou, ktorá je relatívne trvalá pohotovosť k agresívnemu správaniu.

5.

Je rozdiel medzi násilím a mocou, respektíve autoritou. Skutočná autorita nepotrebuje násilie a ako povedala Hannah Arendtová, násilie je ramenom impotentu. Stačí spomenúť príklad rodiny, v ktorej otec bije deti. To, že ich bije, nie je známka autority, práveže je na tom z hľadiska autority niečo smiešne, pretože skutočná autorita nepotrebuje násilie k tomu, aby bola autoritou. Násilie je potrebné na umelé udržanie autority. Otcovi, ktorý má skutočnú autoritu, sa stačí len pozrieť, stačí len akási hrozba a deti ho poslúchajú.

6.

Psychologický a psychiatrický svet dlhuje Sigmundovi Freudovi za predstavenie nevedomia naozaj veľa. Vo svojom prvom topickom modeli ho Freud odlíšil od vedomia, pričom bol zrejme prvý, kto prirovnal vedomie k zmyslovému orgánu, ktorý vníma nielen vonkajšie, ale aj vnútorné psychické procesy. Nevedomie vlastne pozostáva zo všetkých duševných procesov, ktoré nie sú vedomé. Môže ísť o myšlienky, pocity, tendencie, priania a spomienky. Duševné procesy, ktoré si uvedomujeme, sú ako koncové výrobky, ako tovar vo výklade obchodu. Nevieime nič o spracovaní surových materiálov v továrni, kým sa z nich stane výrobok, vystavený vo výklade. Rovnako nevieme nič o nevedomých dejoch, ktoré sú v

pozadí koncových produktov vedomia.

7.

V druhom topickom modeli už Freud hovoril o id (*das Es*). Ide o neorganizovanú časť psychického aparátu, ktorá je myšlienkovým potomkom toho, čo Freud predtým nazýval nevedomím. Je to temná a nedostupná časť našej osobnosti, ktorá má prevažne negatívny charakter. Je naplnená pudovou energiou, vírivou excitáciou, sexuálnymi a agresívnymi tendenciami, ktoré si v sebe neuvedomujeme. Id je akoby v protiklade s egom, ktoré je civilizované a na rozdiel od princípu slasti, ktorým je ovládané id, sa ego riadi princípom reality. Pri hlbšom zamyslení nad teóriami Sigmunda Freuda nám nemôže uniknúť dualistický súboj svetlej a temnej stránky človeka. Zápas medzi dobrom a zlom sa tak metaforicky prenáša do nášho vnútra, ale ostáva stále len zápasom. Čo však je dobro a čo zlo? Dá sa jednoducho povedať, že zdroj zla je v nevedomí? Môžeme to povedať len na základe toho, že v ňom driemu agresívne a slepé pudové tendencie? Nevedomie predsa nevie nič o zle. To je kategóriou vedomia. Nevedomie nie je deštruktívne, nemá uvedomené ciele, a teda ani nemôže byť samo o sebe zlé. Bolo by omylom tvrdiť opak. Nechali by sme sa tým chytiť do pasce dualizmu. Takmer každé násilie je vedomým aktom, avšak, nemali by nám uniknúť jeho nevedomé korene. Na druhej strane, ak hovoríme o agresívnych tendenciách, tie, nakoľko sú často vytiesnené, sú nevedomé a môže byť zdrojom násilného správania jedinca. Mohli by sme hovoriť o subjektívnom násilí, ako násilí subjektu. Podieľať sa však na ňom môžu aj konflikty medzi jednotlivými psychickými inštanciami, napríklad konflikt medzi id a egom, medzi psychickým hnutím, ktoré chce byť uspokojené, a medzi egom, či superegom, ktoré tieto hnutia ani nepripúšťa k slovu. V niektorých prípadoch môžeme hovoriť aj o terore superega, ktoré ničí ľudskú slobodu a správanie človeka podrobuje vzorcu, ktorý si zvnútornil po tom, čo ho prebral od niekoho iného. Takéto vnútorné napätie je vlastne intrasubjektívne násilie, ktorého poľom (i obeťou) je *psyché* jedinca. Superego však vtedy nemá anjelskú svätožiaru, ako je to na obrázku, ale rovnako ako id, čertovské rohy, pretože v tomto prípade život človeku skôr strpčuje.

8.

Charles Manson je známy americký zločinec a hudobník, zakladateľ komunity známej ako Manson Family, ktorá sa dopustila na jeho príkaz niekoľkých vražd. Pôvodne ho čakal trest smrti, ale po zmene kalifornských zákonov v roku 1972 bol odsúdený aj s členmi svojej rodiny na doživotie. Masové vraždy sú fenoménom mužov, podobne ako vraždy ako také, či ako lúpeže a prepadnutia. V násilí sú teda rodové rozdiely, ako už bolo povedané. Sú síce podmienené prevažne biologicky, hoci vplyv sociálnych a environmentálnych faktorov je

nutné vždycky zobrať do úvahy. V prípadoch masového vraždenia sa musíme okrem iného pýtať, či ide i o reakciu na súčasnú spoločnosť a kultúru, či nemôže ísť o odpoveď svojho druhu na spôsob života, aký žijeme.

9.

Charles Manson pred súdom vyhlásil, že jeho násilie je istým druhom misie, poslania, že má druhým otvárať oči, a tak dostáva aj ideologický alebo prinajmenšom ideový rozmer.

10.

Ďalším problémom je napodobňovanie násilia a fascinácia násilím v našej kultúre. Mnoho hudobníkov i filmárov videlo v činoch Charlesa Mansona predlohu pre svoje diela. Jedným z nich je Marilyn Manson, respektíve Brian Hugh Warner, ktorého javiskové meno je zložením mien americkej kultúrnej ikony Marilyn Monroe a amerického vraha Charlesa Mansona.

11.

Otvorene agresívna reklama na konfekciu ukazuje kravatu, mimochodom falický a vyslovene maskulínny symbol, ako ťažné lano, na ktorom visí korisť, teda žena vo zvodnej bielizni na kapote auta. Ide o symboly patriarchálnej dominancie, ktoré implicitne môžu viesť k ospravedlňovaniu násilia na ženách. Explicitne však žiadne násilie nevidíme. Žena k mužovi vzhliada ako k Bohu a mimický výraz muža prezrádza čistotu, nevinnosť a hravosť. Je to len nezbedný chlapec, ktorý ukazuje fajnú kravatu, hodnú pozornosti. Objektifikácia ženského tela nám na takomto vyobrazení nemôže uniknúť. Žena má služobnú funkciu. Je podobná autu alebo erotickej hračke. A dá sa na nej – ako na reklamnej ploche billboardu – prezentovať doslova všetko. Dokonca i mužská konfekcia.

12.

Ďalšia reklama na módne doplnky ukazuje ženu, rozkrájanú a naporcovanú ako hovädzí dobytok v mäsiarstve. Okrem toho, že je nevkusná, dotýka sa aj sexuálnej agresie, pre ktorú sú často charakteristické parcializmy ženského tela a jeho znehybnenie.

13.

Opäť násilnícka reklama, ktorá svoju sugestívnu silu stavia na mužskom sexizme. Akoby pritom chcela iba zdôrazniť priestornosť automobilového kufru. Ford našťastie túto reklamu nikdy oficiálne nezverejnil, aj tak však pobúrila verejnosť, ktorá sa o nej stačila dozvedieť. Slogan znie: „*Nechajte svoje starosti za sebou.*“ Priamo tak prepája ženu, respektíve viaceré ženy, zrejme milenky vodiča, s niekým, kto robí problémy. Preto je ho dobré zviazať a umlčať, vytlačiť mimo vedomia, v ktorom môžeme byť šťastnými víťazmi napriek nemravnej štruktúre svojho každodenného života.

14.

Bulharský módný časopis *12* nafotil viaceré modelky ako obeť násilia, respektíve, aby sme citovali presne a správne, ako obeť krásy. Tento počin z roku 2012 bol verejnosťou značne kritizovaný, pričom sa môžeme pýtať: čomu vlastne slúžil? Čo ním chcel vydavateľ časopisu povedať? Spájať peknú ženskú tvár a erotické ikony, akými niektoré modelky pre mnohých bez pochyby sú, so stopami násilia, môže byť implicitnou výzvou k sexuálnemu ovládnutiu, či boju. Je to agresifikácia sexuality? Je to antifeministický odkaz, v ktorom čítame, že žena môže za svoju prílišnú krásu alebo jej excesívne zdôrazňovanie zaplatiť nemalú daň? Je to poukaz na to, že by žena nemala vidieť svoju hodnotu v kráse a fyzických proporciách, ale v niečom inom, omnoho cennejšom? Alebo že je jej chybou, ak nesprávne nasmerovala svoje vklady?

15.

Toto je reklama, ktorá je, aspoň pre mňa, už i podprahovo neprijemná. Na vyobrazení je neadekvátna prevaha mužskej agresívnej alebo sexuálnej energie, čo v tomto prípade nie je možné presne odlíšiť, pričom na nej ani nie je nič vtipné alebo štekľivé. Pôsobí skôr ako chladný obraz krátko pred skupinovým znásilnením.

16.

Ďalšou spoločensky relevantnou témou je expozícia násilia v médiách. Otázky na účinky tohto násilia sa akoby pohybovali v kruhu. Na jednej strane môžu uvoľňovať naše vlastné agresívne tendencie a vybiť ich, na druhej strane ich môžu i nemalo podnecovať. Mediálne obsahy ostávajú uložené v našej *psyché*, či chceme, alebo nie, podobne, ako nám v mladosti ostávali uložené rôzne erotické či hororové scény, ktoré na nás predsa pôsobili i potom, čo sa vypol televízor.

17.

Násilie je možné kanalizovať a ventilovať ne-násilnými a kolektívnymi spôsobmi správania, ako je napríklad futbalový zápas. Agresívna energia sa pri ňom uvoľní v boji proti súperovi, ktorý je vlastne zástupným nepriateľom. Namiesto zbraní a prelievania krvi medzi susednými mestami ale dochádza iba k strieľaniu gólov do bránky protivníka, ako o tom viackrát vtipne hovoril český psychiater Cyril Höschl. Ide vlastne o ritualizovanú formu agresie.

18.

Najzraniteľnejšou populáciou vzhľadom na expozíciu agresiou v médiách sú najmä deti a mladí ľudia. Táto infografika sumarizuje nielen pozitívne, ale aj potenciálne negatívne účinky pravidelného hrania počítačových hier na mozog dospelujúceho. Agresívny obsah videohier sa aj po ich vypnutí prejaví vo zvýšenom výskyte agresívnych myšlienok, pocitov a agresívneho správania. Pravidelní hráči počítačových hier sú úzkostnejší ako ostatná

populácia, pričom už týždeň hrania násilných počítačových hier môže viesť k zníženej aktivácii inferiórneho frontálneho laloku pri emocionálnych úlohách a k zníženej aktivácii anteriórneho cingula pri numerických úlohách. Napokon, časté hranie počítačových hier môže viesť k zníženej aktivite istých oblastí prefrontálneho laloku a tak prispievať k poruchám nálady a správania u mladých ľudí. Okrem individuálneho je zrejмый aj spoločenský dopad uvedených funkčných cerebrálnych zmien.

19.

Slavoj Žižek hovorí, že toto Dostojevského tvrdenie (ktoré vlastne ani nie je Dostojevského, ale Dostojevskému ho ako prvý nesprávne pripísal Jean Paul Sartre, ide o výrok jednej z jeho literárnych postáv z Bratov Karamazovcov), že ak niet Boha, tak je všetko dovolené, pretože to môže byť aj presne naopak. Túto vetu ako prvý otočil Jacques Lacan. Ak je Boh, tak je všetko dovolené, teda ak som nástrojom jeho vôle, ak mu celý oddane slúžim. Len tak mohli byť napríklad možné útoky z 11. septembra 2001.

20.

Nie je to len záležitosť náboženského terorizmu a fanatizmu, ale aj totalitnej ideológie, ktorej predstaviteľ nie je pán, ktorý môže všetko, ale naopak. Napríklad v stalinizme bol jeho predstaviteľ dokonalým sluhom, pripraveným urobiť to, čo mu prikážu, pripravený robiť veci pre veľkého Druhého, ktorým bola napríklad historická nutnosť. Podobný mechanizmus bol činný v nacistickom Nemecku, alebo v ktorejkoľvek inej totalitnej ideológii.

21.

Boží bojovníci, ktorí sú pripravení oddane slúžiť svojmu bohu, a preto si perverzne užívať slobodu Božích vyvolených, ktorým je ako vykonávateľom jeho vôle dovolené úplne všetko: znásilňovať, popravovať i zabíjať.

22.

Každá ideológia má okrem svojho oficiálneho a explicitne známeho obsahu aj implicitný a obscénny obsah. Tieto štyri obrázky boli súčasťou kampane *Words kill wars*, ktorá stavia na racionálnom predpoklade, že rozhovor s druhým, a napokon i potenciálne porozumenie druhému, môže zabrániť mnohým vojnám, v tomto partikulárnom prípade rusko-ukrajinskému konfliktu. Z pohľadu psychoanalýzy nemožno nikdy porozumieť inému subjektu, nakoľko subjekt nedokáže plne porozumieť ani sám sebe. To by však nemalo brániť rozhovorom a maximálnej snahe o prevenciu nielen vojen, ale aj násilia v spoločnosti ako takého. Metamorfóza zbraní do slov je jednou z našich najdôležitejších spoločenských úloh.